

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра юридичної психології

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
ПРАВООХОРОНЦЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Матеріали
науково-практичного круглого столу
(Київ, 31 жовтня 2025 року)

Київ
2025

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра юридичної психології

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
ПРАВООХОРОНЦЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Матеріали
науково-практичного круглого столу
(Київ, 31 жовтня 2025 року)

Київ
2025

УДК 159.9:351.741(082)
Ф796

Редакційна колегія:

Мозоль С. А., проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Охріменко І. М., завідувач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Мартенко Ю. І., старший викладач кафедри юридичної психології, кандидат юридичних наук;

Рівчаченко О. А., професор кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Сняткова Т. М., доцент кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, доктор філософії

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ 22 грудня 2025 року (протокол № 10)

Матеріали подано в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальність за їх зміст

Формування особистості правоохоронця в сучасних умовах [Текст] : матеріали круглого столу (Київ, 31 жовт. 2025 р.) / [редкол.: С. А. Мозоль, І. М. Охріменко, Ю. І. Мартенко та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. – 109 с.

УДК 159.9:351.741(082)

© Національна академія внутрішніх справ, 2025

ЗМІСТ

Абизов О.

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ПОНЯТТЯ
РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ 4

Буданова М.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ФОРМУВАННЯ ЗМІН ОСОБИСТОСТІ
ПРАВООХОРОНЦЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ 7

Буранов І.

ПСИХОЛОГІЧНІ РИЗИКИ БУЛІНГУ ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ 10

Буц К.

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ
ПРАВООХОРОНЦЯ НА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ
В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ 14

Вацлавів В.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ
ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ 18

Воробйова О., Шморгун Ю.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО
ВИГОРАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ 22

Галич М.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я
ПРАЦІВНИКІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 26

Гаман І.

ЕМОЦІЙНІ ПЕРЕЖИВАННЯ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ
ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИМИ
УКРАЇНСЬКИМИ ЖІНКАМИ 28

Дульський О. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	32
Ємчук К. НАСЛІДКИ ВОЄННИХ ДІЙ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПРАВООХОРОНЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	36
Зейферт А. ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	39
Зінченко П. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ДО УМОВ СЛУЖБИ МОЛОДИХ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	44
Калашник А. НАПРЯМИ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	49
Клименко Р. ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ПОЛІГРАФОЛОГА.....	53
Колінько А. ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ПРАВООХОРОНЦІВ ЯК НАСЛІДОК ХРОНІЧНОГО СТРЕСУ: МЕХАНІЗМИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....	57
Костенко В. ВПЛИВ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО	61
Лапутько А. ВТРАТА ПОБРАТИМА: ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ	65

<i>Ліпницька Н.</i> ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ НА ДЕФОРМАЦІЮ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ПРАВООХОРОНЦЯ.....	69
<i>Лобасюк В.</i> ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ.....	72
<i>Панов В.</i> ФОРМУВАННЯ ПОВАГИ ДО ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПРАВООХОРОНЦЯ	79
<i>Решетченко Д.</i> ВПЛИВ УМОВ ВІЙНИ НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ПРАВООХОРОНЦЯ	82
<i>Руденко П.</i> РОЗВИТОК РЕЗИСТЕНТНОСТІ ЯК ОСНОВИ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПРАВООХОРОНЦЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	86
<i>Сняткова Т.</i> РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРАВООХОРОНЦЯ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	90
<i>Толканець В.</i> ОСОБИСТІСНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПРАВООХОРОНЦЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВІЙНИ	94
<i>Тужанська Д.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	98

Шпанчук Р.

ВПЛИВ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ЯК КОМПЛЕКСУ
ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ НА ПРАЦЕЗДАТНІСТЬ
ПРАВООХОРОНЦЯ ТА ВИКОНАННЯ
СЛУЖБОВИХ ОBOB'ЯЗКІВ 102

Щербина Н.

ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА
ПРАВООХОРОНЦЯ В РОБОТІ З ВИПАДКАМИ
ДОМАШНЬОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА 106

Олексій Абизов,

здобувач ступеня вищої освіти магістра інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олена Ічанська,

доцент кафедри психології навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ПОНЯТТЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Світ сучасної людини насичений викликами психогенного характеру. Їх вплив в повному обсязі відчуває кожна особистість. Простір соціальних мереж, штучного інтелекту, висока конкуренція в професійному середовищі, труднощі самореалізації – далеко невичерпний перелік «актуальних бар'єрів» до гармонійного життя людини. Особливий контекст воєнного часу формує для українців вкрай несприятливе, а подекуди й загрозливе для існування середовище життєдіяльності. У таких умовах зростає увага фахівців-психологів до феноменів, що дозволяють виявити потенційні джерела особистісної детермінації, здатні забезпечити не лише ефективне протистояння негативним психогенним навантаженням, але й сприяти формуванню адаптивної, психологічно конструктивної поведінки. Одним із ключових таких феноменів є резильєнтність особистості.

Оскільки у сучасному науковому дискурсі це поняття пов'язане з низкою близьких за змістом термінів, його аналіз потребує попереднього термінологічного розмежування. Це дозволяє уникнути неоднозначності у подальших теоретичних і прикладних дослідженнях та чітко окреслити предметне поле вивчення феномену.

Узагальнення наукових джерел свідчить, що резильєнтність перебуває у тісному семантичному зв'язку з такими поняттями, як життєстійкість, стресостійкість, резистентність. Одним із чинників термінологічної невизначеності є особливості англійської мови, де існують два споріднені терміни: *resilience* – як характеристика або стан особистості, *resiliency* – як процес відновлення.

Попри значний масив досліджень, єдиного загальноприйнятого визначення резильєнтності не сформовано. Чітке розмежування цих термінів у науковій літературі відсутнє, що зумовлює дискусії щодо їхньої семантики та сутнісних акцентів. У результаті різні автори інтерпретують феномен через призму власних теоретичних підходів, акцентуючи увагу на властивостях стабільності, адаптивності чи здатності до відновлення. Наприклад, відповідно до поглядів G. M. Wagnild та H. M. Young [1], резильєнтність – це персональна характеристика особистості, яка модерує або пом'якшує негативні наслідки стресу і сприяє адаптації. S. S. Luthar, B. Becker та D. Cicchetti [2] пропонують під резильєнтністю розуміють динамічний процес, що охоплює позитивну адаптацію в контексті пережитих значних життєвих негараздів. В той же час, дослідники K. M. Connor та J. R. Davidson [3] звертають увагу на те, що резильєнтність втілює особистісні якості, які дають змогу людині зростати перед лицем невдач. G. A. Vonnano [4] зазначав, що резильєнтність – це складний, багатовимірний і динамічний за своєю суттю комплекс особливостей людини. Отже, ми можемо стверджувати, що дослідники розглядають цей феномен і як характеристику, притаманну особистості і як динамічний процес адаптації, що призводить до позитивних змін. Водночас об'єднувальною ідеєю більшості концепцій є підкреслення внутрішнього потенціалу особистості до зростання після пережитих життєвих криз, що робить резильєнтність провідним ресурсом психологічного функціонування в умовах невизначеності та стресу, забезпечуючи здатність особистості протистояти зовнішнім і внутрішнім несприятливим впливам, що можуть спричинити стрес, дезадаптацію або психологічні порушення. Резильєнтність

певною мірою визначає імовірність потрапляння людини у кризові ситуації та впливає на те, чи буде запущено адаптивний процес, що сприятиме подальшому зростанню.

Важливим є вплив стресостійкості на умови формування резильєнтності особистості. Здатність людини зберігати ефективність діяльності, емоційну рівновагу та контроль поведінки в умовах стресу, напруги або підвищених вимог життєдіяльності безпосередньо сприяє запуску процесу адаптації. Це потрібно на початку процесу адаптації для «супротиву» чинникам впливу самого стресу, щоб не «зламатися» під його тиском. Стресостійкість слугує фундаментом, на якому вибудовується резильєнтність особистості. При її відсутності людина швидко виснажується емоційно, втрачає контроль, і процес адаптації (тобто прояв резильєнтності) просто не запускається.

Окрему увагу вважаємо за доцільне приділити аналізу поняття життєстійкості, оскільки його розгляд є невід'ємним компонентом теоретичного осмислення феномену резильєнтності. Життєстійкість – це здатність людини ефективно адаптуватися до життєвих труднощів, стресів, кризових ситуацій, долати перешкоди та відновлюватися після невдач. Вона обумовлює можливість саморозвитку особистості в умовах викликів, невизначеності й непередбачуваності. Часто в наукових першоджерелах наведене поняття ототожнюється з поняттям резильєнтності. В той же час, воно тлумачиться в більш широкому сенсі. Життєстійкість дозволяє людині виокремлювати у стресі не лише загрозу, а й можливість навчитися чомусь новому. Особистість не кориться пасивно стресу, а шукає способи впливати на реальну ситуацію. Наведена здатність забезпечує появу мотивації до відновлення – саме через цінності та внутрішню переконаність виникає готовність особистості адаптуватися. Таким чином, життєстійкість можна розглядати як ресурс, що забезпечує довготривалу здатність особистості не лише долати труднощі, але й зростати завдяки ним. Це свідчить, що життєстійкість виступає багатовимірним феноменом, який інтегрує емоційні, когнітивні та поведінкові механізми адаптації.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє припустити, що теоретико-емпіричний розгляд феномену резильєнтності особистості потребує, насамперед, змістовного термінологічного аналізу семантично наближених до нього психологічних понять.

Список використаних джерел

1. Wagnild G. M., Young H. M. Development and psychometric evaluation of the Resilience Scale. *J Nurs Meas.* 1993. № 1(2). P. 165–178.
2. Luthar S. S., Cicchetti D., Becker B. The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development.* 2000. № 71(3). P. 543–562. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00164>.
3. Connor K. M., Davidson J. R. Development of a new resilience scale: the Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC). *Depress Anxiety.* 2003. № 18(2). P. 76–82. DOI: 10.1002/da.10113. PMID: 12964174.
4. Bonanno G. A. Loss, Trauma, and Human Resilience: Have We Underestimated the Human Capacity to Thrive After Extremely Aversive Events? *American Psychologist.* 2004. № 59(1). P. 20–28. DOI: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.1.20>.

Маріанна Буданова,

доцент кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор філософії в галузі психології

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗМІН ОСОБИСТОСТІ ПРАВООХОРОНЦЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан створює екстремальні умови праці для правоохоронців, поєднуючи підвищені ризики для життя, посилене оперативне навантаження та розвиток тривалого психоемоційного стресу. Це призводить до глибоких особистісних трансформацій, які безпосередньо впливають як на індивідуальну професійну ефективність, так і на функціонування правоохоронних органів та системи в цілому.

Актуальною залишається проблема впливу ризиконебезпечних умов виконання професійної діяльності працівниками поліції. Регулярно зазнаються інтенсивні емоційні та вольові навантаження (конфлікти, психотравмуючі події тощо), що підвищує ймовірність розвитку хронічного стресу, вигорання та дезадаптивних станів [1].

Проблема аналізу впливу воєнних дій на особистість людини не є новітньою в просторі психологічної науки. Розгляду різних аспектів даної проблематики присвячені роботи низки українських та зарубіжних дослідників: І. Бринзи, Є. Варбан, М. Галич, Г. Горностая, О. Тимченка, Т. Титаренко, G. Casas, A. Okasha, D. Silove, A. Zuberi, A. Rahman, K. Saeed. Roederer, M. Mogo, H. Thomas. За останні роки було оприлюднено низку фундаментальних науково-прикладних розвідок на офіційному рівні присвячених впливу війни на психічне здоров'я громадян. До їх числа відносяться наступні роботи: WPA «Катастрофи і психічне здоров'я», доповідь світового банку «Психічне здоров'я і конфлікти – концептуальні засади та підходи», дослідження Організації Об'єднаних Націй «Травма, втручання у війну і мир: запобігання, практика і політика» тощо.

В довоєнних реаліях соціальна сутність правоохоронної діяльності мала наступні ознаки: підвищена, не притаманна суспільству увага до змісту та результатів діяльності правоохоронних органів; асиметричність обов'язків у відносинах між працівниками і державою, суспільством загалом; недостатність ресурсів, які повинні забезпечувати ефективність професійної діяльності; незадоволеність суспільства рівнем протидії злочинності, результатами та методами роботи правоохоронних органів. Можемо впевнено стверджувати, що наведені ознаки притаманні правоохоронній діяльності й сьогодні, але всі вони стали другорядними порівняно з чинником актуального для нашої держави станом супротиву воєнній агресії.

Професійна діяльність працівника правоохоронних органів характеризується високим ступенем соціальної відповідальності, консервативністю ціннісних орієнтацій, жорсткою регламентацією умов її здійснення. У такому професійному

середовищі підвищується роль соціально зумовлених характеристик та умов діяльності. З цього випливає, що опанування професії поліцейського – це не тільки вміння ефективно виконувати посадові обов’язки, а й прийняття ним відповідного способу життя, способу мислення, системи норм і цінностей. Характеристика особливостей професійної діяльності працівників поліції в кризових умовах воєнного стану, а саме виконання ризикованих актуальних завдань, враховуючи реалії сьогодення, може свідчити про кардинальні відмінності від правоохоронної діяльності в мирний час і пов’язана вона зі значною кількістю небезпек, що дає змогу кваліфікувати її як діяльність в екстремальних умовах [2; 3].

Важливим чинником опору поліцейського негативним впливам воєнного стану виступає розвиток його адаптаційних резервів. Адаптаційні резерви особистості поліцейського надають йому можливість працювати в найбільш екстремальних, кризових умовах, таких як залучення особового складу працівників НПУ до участі в деокупації населених пунктів нашої держави, де високий ризик небезпеки для життя та обмежені ресурси. Вони дозволяють правоохоронцю швидко адаптуватися до актуальних змін оперативної обстановки та знаходити ефективні рішення в складних ситуаціях [3; 4].

Таким чином, вивчення соціально-психологічних факторів та ключових детермінантів особистісних змін в період воєнного стану набуває особливої значущості для фахівців психологів при розробках програм психологічної підтримки, відновлення соціально-професійної адаптації працівників поліції, профілактики емоційного та професійного вигорання.

Список використаних джерел

1. Андрєєва І. М. Психологічні механізми впливу стресу на професійну діяльність правоохоронців. *Психологічний журнал України*. 2021. № 2(5). С. 45–57.
2. Богуславська В. Психологічні особливості правоохоронної діяльності під час російської воєнної інтервенції. *Юридична психологія*. 2024. № 1 (34). С. 93–100.

3. Буданова М. О. Психологічні особливості особистісних трансформацій працівників Національної поліції України в умовах воєнного стану : дис. ... д-ра філософії в галузі психології : 053. Київ, 2025. С. 68–87.

4. Юнін О. С. Особливості надання поліцейських послуг в умовах воєнного стану. *Наукові записки: Серія право*. 2023. № 14. С. 95–100.

Ігор Буранов,

ад'юнкт кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ РИЗИКИ БУЛІНГУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Масове внутрішнє переміщення населення в Україні набуло раніше невідомих масштабів для європейського континенту з середини ХХ ст. Повномасштабне вторгнення на терени нашої держави 24 лютого 2022 року, обумовило виникнення великого контингенту внутрішньо переміщених осіб, що потребують не лише життєвої та матеріальної підтримки, але й соціальної інтеграції і захисту від проявів дискримінації та булінгу. Масштаби і тривалість переміщення створюють передумови для соціальної напруги в громадах, де оселились ВПО. За даними UNHCR [1], чисельність внутрішньо переміщених осіб та їхні потреби залишаються значними й мультифакторними, що підвищує ризики соціальної вразливості та конфліктів на місцевому рівні.

Булінг ВПО проявляється у формі соціального виключення, образ, психологічного тиску, дискримінації на робочих місцях і в освітніх закладах, що підриває їхню адаптацію і посилює психосоціальні проблеми. Булінг щодо ВПО може бути: міжособистісним (агресія, образи, приниження); структурним (відмова в послугах, ускладнені умови оренди/житла); інституційним (дискримінація при працевлаштуванні, доступі до освіти); цифровим (кібербулінг, поширення стигматизуючих повідомлень).

При побудові профілактичної роботи що до протидію булінгу ВПО в Україні необхідно враховувати низку чинників ризику та бар'єрів запобігання, а саме:

- наявність потенційної соціальної напруги в громадах, куди переїхали ВПО. Місцеві жителі, які відчують економічні труднощі, може підвищувати ворожість до ВПО (конкуренція за робочі місця, соціальні виплати);

- стигма та негативні наративи в медіа і соцмережах. Дезінформація посилює страх і упередження;

- відсутність адаптаційних послуг на місцях. Недостатня соціальна інфраструктура та обмежений доступ до послуг збільшують вразливість;

- освітні бар'єри для дітей ВПО. В школах можуть виникати випадки цькування за походження, мову або соціальний статус, що потребує превентивних політик у системі освіти;

- правова нерівність або незнання прав. ВПО часто не знають своїх прав або не можуть їх ефективно захистити.

Серед загальної кількості ВПО окрему вразливу групу складають діти. Діти ВПО опиняються в особливо вразливому становищі через розрив соціальних зв'язків, втрату житла та безпечного середовища, відчуття нестабільності й страху за власне життя та життя близьких.

Дослідження О. Міхеїєва (2023) [2] показують, що психоемоційний стан дітей ВПО часто характеризується високим рівнем тривожності, депресії, симптомів посттравматичного стресового розладу (ПТСР), а також проблемами у навчанні та соціальній інтеграції.

Основні психологічні проблеми дітей ВПО:

1. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Діти часто стають свідками або жертвами насильства, руйнування домівок та смерті близьких. ПТСР проявляється через повторювані травматичні спогади, нічні кошмари, надмірну тривожність та уникнення тригерів.

2. Тривожні та депресивні розлади. За даними опитувань серед дітей ВПО, 40–60 % мають ознаки підвищеної тривожності

та депресії, що зумовлено постійною невизначеністю, соціальною ізоляцією та стресом адаптації (UNICEF, 2024).

3. Проблеми соціальної інтеграції. Діти ВПО стикаються з труднощами встановлення контактів у нових школах та громадах, що призводить до соціальної ізоляції, булінгу та конфліктів з однолітками.

4. Порушення навчальної діяльності. Нестабільність проживання, психологічні проблеми та перебої в освіті негативно впливають на навчальні досягнення, концентрацію уваги та мотивацію до навчання.

5. Криза культурної ідентичності та почуття «неприйнятності» в новому середовищі, що корелює з вразливістю до психологічної агресії та соціального виключення.

За даними А.Мельниченко та Н. Тилкіної (2024) [3], після 2022 р. в українських школах спостерігається зміна причин та форм булінгу, серед яких окремо виділяється фактор «нового учня» або дитини-переселенця. Дослідження засвідчує, що поширеність булінгу серед підлітків становить близько 24,7 %, а статус ВПО є статистично значущим ризиковим чинником.

P. Kendzor, L. Kolesnyk (2017) [4] підкреслюють, що діти ВПО потребують особливих механізмів підтримки в школі, оскільки стикаються з труднощами адаптації, нестачею соціальних зв'язків і підвищеним рівнем тривожності.

Чинники, що впливають на психологічний стан дітей ВПО:

1. Вік і розвиток дитини. Молодші діти важче переживають травматичні події через обмежені когнітивні ресурси.

2. Сімейне оточення. Діти, чії батьки страждають від стресу та депресії, мають вищий ризик психоемоційних проблем.

3. Тривалість та умови переміщення. Часті переїзди та тимчасове житло поглиблюють відчуття нестабільності.

4. Соціальна підтримка. Наявність друзів, наставників, шкільних психологів та громадських програм захищає від розвитку тяжких психоемоційних порушень.

Основними методами підтримки та психосоціальної допомоги є:

1. Індивідуальне та групове консультування – робота з психологом для опрацювання травматичних спогадів та розвиток адаптивних стратегій поведінки.
2. Програми соціальної інтеграції у школах – формування груп підтримки, антибулінгові програми.
3. Навчальні та ігрові методики – арт-терапія, ігрові техніки, що зменшують тривогу і страхи.
4. Підтримка сімей – тренінги для батьків щодо психологічного супроводу дітей, навичок комунікації та управління стресом.
5. Міжнародні та національні програми – інтеграція МНПСС (Mental Health and Psychosocial Support) у гуманітарні проекти для дітей ВПО.

Отже, діти-внутрішні переселенці в Україні зазнають значних психологічних навантажень, що проявляється через ПТСР, тривожність, депресію, порушення навчальної діяльності та соціальної інтеграції. Ефективна підтримка потребує комплексного підходу: психолого-педагогічних втручань, соціальної інтеграції у нових громадах, забезпечення стабільного навчального середовища та розвитку ресурсів сім'ї. Координація державних структур, громадських організацій та міжнародних агентств є ключовою для зниження ризику психологічної травматизації дітей ВПО в Україні.

Список використаних джерел

1. UNHCR. Participatory assessment of the humanitarian situation of internally displaced persons in Ukraine / UNHCR. Geneva; Kyiv, 2022. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/download/99165>.
2. Mikheieva O. Internally displaced and immobile people in Ukraine between 2014 and 2022: older age and disabilities as factors of vulnerability / IOM Migration Research Series. Geneva, 2023. URL: <https://publications.iom.int/system/files/pdf/pub2023-031-r-mrs77-internally-displaced.pdf>.
3. Мельниченко А., Тілікіна Н. Характеристика булінгу серед підлітків в Україні після повномасштабного російського вторгнення. *Наукові студії з соціальної та політичної психології*. 2024. № 30(1). С. 57–70. DOI: <https://doi.org/10.61727/ssspj/1.2024.57>

4. Kendzor P. Kolesnyk L. Educational and Socio-Psychological Needs of Internally Displaced Children in Ukraine. *The New Education Review*. Toruń, 2017. Vol. 50, No. 4. P. 36-47.

Кіра Буц,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
експертно-криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Тетяна Сняткова,

доцент кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор філософії за спеціальністю
«Спеціальна освіта»

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРАВООХОРОНЦЯ НА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Сучасна професійна діяльність правоохоронця характеризується високим рівнем відповідальності, емоційною напруженістю та необхідністю оперативно ухвалювати рішення в екстремальних і непередбачуваних умовах. У таких ситуаціях ефективність професійної поведінки залежить не лише від наявності спеціальних знань і практичних навичок, але й від розвиненості внутрішніх регуляторів психічної діяльності, зокрема емоційного інтелекту. Саме він забезпечує здатність зберігати психологічну рівновагу та діяти раціонально у складних обставинах.

Для розуміння ролі емоційного інтелекту важливо окреслити взаємозв'язок між інтелектуальною та емоційною сферами особистості. Інтелект розглядається як сукупність індивідуальних особливостей пізнавальної сфери – мислення, пам'яті, сприйняття, уваги тощо, що забезпечують здатність до набуття нових знань та ефективного їх застосування у життєдіяльності [8, с. 178–179]. Емоції, у свою чергу, є продуктом суспільно-історичного розвитку та виконують

функцію внутрішньої регуляції поведінки, оскільки формуються як суб'єктивне відображення потреб і спонукають людину до активності щодо їх задоволення [8, с. 128]. Виходячи з наведених положень, емоційний інтелект можна визначити як здатність особистості усвідомлювати, розуміти та контролювати власні емоції, а також адекватно регулювати поведінку й мотивацію у взаємодії з іншими людьми. Це інтегрований механізм, що поєднує когнітивні та емоційні процеси, забезпечуючи ефективне функціонування у соціально напружених ситуаціях. Саме тому у професійній діяльності працівників поліції емоційний інтелект виступає важливим чинником психологічної стійкості та професійної надійності. Він дозволяє контролювати власні емоційні реакції, зберігати конструктивність мислення під тиском стресу, а також розуміти емоційний стан інших людей, що є критично важливим у ситуаціях ризику, конфлікту чи загрози. Натомість недостатній рівень розвитку емоційного інтелекту може призвести до імпульсивних, необдуманих або емоційно зумовлених дій, що у правоохоронній діяльності становить значну небезпеку як для самого працівника, так і для оточення.

Дослідження О. О. Бабенко засвідчують, що емоційний інтелект є важливим елементом професійної ресурсності фахівців юридичних та правоохоронних професій, оскільки він сприяє зниженню рівня стресу та підвищує психологічну гнучкість у складних службових ситуаціях [1, с. 124]. Це зумовлює актуальність вивчення емоційного інтелекту як чинника ефективного виконання професійних завдань працівниками поліції.

У службовій діяльності поліцейські постійно стикаються з невизначеністю, дефіцитом інформації та необхідністю оперативного ухвалення рішень. За таких умов емоційний інтелект виконує функцію внутрішнього регулятора, що дозволяє зберігати баланс між логічним аналізом та емоційними реакціями [5, с. 12]. Наукові дані свідчать, що працівники з високим рівнем емоційного інтелекту ухвалюють більш виважені рішення, рідше

вдаються до імпульсивних дій та краще контролюють поведінку у кризових ситуаціях [4, с. 45].

Натомість низький рівень емоційного інтелекту може негативно позначитися на професійній діяльності: призвести до помилок у сприйнятті загрози, неадекватних реакцій, перевищення службових повноважень або порушення дисципліни [2, с. 226]. Це вказує на важливість не лише когнітивної, а й емоційної складової професійної компетентності поліцейського.

Емоційний інтелект впливає і на функціонування колективу. Поліцейські, здатні розуміти та регулювати емоційні стани колег, сприяють формуванню згуртованого, стабільного та психологічно безпечного службового середовища [6, с. 208]. Наявність такого середовища, у свою чергу, підвищує ефективність взаємодії в умовах високої відповідальності та ризику.

Особливо помітну роль емоційний інтелект відіграє в екстремальних ситуаціях – обставинах, що пов'язані з високим рівнем небезпеки, стресу або загрозою життю. У таких умовах часто активізуються природні реакції «бий або тікай», звужується увага та знижується здатність до раціонального мислення [3, с. 206]. Розвинений емоційний інтелект допомагає працівнику поліції зберігати самоконтроль, підтримувати емоційну рівновагу і запобігати дезорганізованим діям. Крім того, емоційна стійкість сприяє підтриманню позитивного психологічного клімату, що є необхідним для ефективної роботи під час складних оперативних завдань [1, с. 112].

Як зазначає О. Г. Сокіл, розвиток емоційного інтелекту має стати одним із ключових напрямів професійної підготовки працівників поліції. Ефективними засобами такого розвитку є психологічні тренінги, навчання навичкам саморегуляції, формування емпатії та удосконалення комунікативної компетентності [7, с. 208].

Таким чином, емоційний інтелект виступає визначальним чинником успішної діяльності правоохоронця в екстремальних умовах. Його розвиток забезпечує формування психологічної

стійкості, підвищує якість прийняття рішень та сприяє загальній безпеці працівників правоохоронних органів. Тому формування емоційної компетентності повинно бути системним елементом професійної підготовки поліцейських.

Список використаних джерел

1. Бабенко О. О. Емоційний інтелект у складі ресурсності представників професій юридичних видів. *Право і безпека*. 2017. № 3(66). С. 121–125.

2. Коваль С. М. Психологічні особливості саморегуляції особистості працівників підрозділу превентивної діяльності Національної поліції України : автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.06. Харків, 2019. 202 с.

3. Кононенко Т. П. Екстремальні ситуації: аспекти психологічного забезпечення діяльності. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє*. Харків, 2019. С. 238–240.

4. Кравчук Ю. В. Психологічні особливості професійного вигорання працівників правоохоронних органів : робота на здобуття освітнього ступеню «Магістр» за спеціальністю 053 «Психологія» / Волинський Національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024.

5. Марченко А. О. Емоційний інтелект як чинник ефективності управлінської професійної діяльності правоохоронців : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06 / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2014. 22 с.

6. Матеюк О., Вольська Р., Емоційний інтелект поліцейського: зміст поняття, його структура, види та моделі. *Psychology Travels*. 2023. Вип. 4. С. 208–220. URL: <https://pt.khmnu.edu.ua/index.php/pt/citationstylelanguage/get/ieec?submissionId=141&publicationId=141>

7. Сокіл О. Г. Роль емоційного інтелекту у кар'єрі державних службовців. *«Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2024. № 10.

8. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

Володимир Вацлавів,

здобувач кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ

В умовах воєнного стану працівники податкових органів України функціонують у середовищі підвищених професійних вимог. Їхня діяльність супроводжується нестабільністю правового поля, постійними змінами у процесах адміністрування податків, посиленням інформаційним та психологічним тиском, а також ризиками, пов'язаними з безпекою та необхідністю мобілізації внутрішніх ресурсів. Це створює значне навантаження на психіку та вимагає швидкої адаптації до динамічних умов службової діяльності. За таких обставин професійна діяльність податківця не обмежується технічно-юридичними аспектами. Вона включає суттєву психологічну складову, що охоплює адаптацію до частих організаційних та нормативних змін, ефективну взаємодію з платниками податків, комунікацію в кризових ситуаціях, а також збереження мотивації, професійної ідентичності та стресостійкості. У цьому контексті дослідження психологічних характеристик працівників Державної податкової служби України у воєнний період набуває особливої актуальності. Воно дозволяє визначити чинники, що впливають на їхню професійну ефективність, сприяти підтримці кадрового потенціалу, а також формувати системні підходи до збереження психічного здоров'я персоналу.

Професійна діяльність податківця охоплює широкий спектр функцій: нормативно-правове адміністрування, податковий контроль, взаємодію з платниками, здійснення аналітичної діяльності, прийняття рішень в умовах обмеженої чи суперечливої інформації, а також комунікацію та забезпечення виконання службових обов'язків. З психологічного погляду ця діяльність включає кілька ключових компонентів:

– когнітивний – знання, увага, аналітичне мислення, прийняття рішень;

– емоційно-вольовий – стресостійкість, саморегуляція, внутрішня мотивація;

– комунікативно-поведінковий – конструктивна взаємодія з платниками та колегами, ефективна комунікація в умовах невизначеності чи кризи.

Таке розуміння професійної діяльності податківця у воєнних умовах підкреслює необхідність комплексного підходу до аналізу та розвитку його психологічних компетентностей.

У період воєнного стану можна виокремити наступні особливості діяльності працівників ДПС країни в умовах воєнного стану:

1) зміна організаційно-правового середовища: можлива зміна податкових пріоритетів, режимів, мобілізація ресурсів держави, що призводить до потреби високої гнучкості та готовності до змін;

2) нестабільність інформаційного поля та ризик дезінформації: податківець може стикатись з неповною або неправильною інформацією, що підсилює вимоги до аналітичних умінь, уваги та прийняття рішень;

3) високі моральні навантаження: громадяни можуть бути у складному становищі (втрати, фінансова нестабільність), що підвищує емоційне навантаження на податківців у їхній роботі з платниками;

4) дистанційна/цифрова взаємодія: потрібно переходити на нові канали комунікації, що вимагає адаптації комунікативних навичок, технічної компетентності та гнучкості;

5) профілактика професійного вигорання: умови тривалого стресу, підвищеної відповідальності, невизначеності ведуть до ризику професійної деформації, вигорання. Необхідна підтримка психологічного здоров'я працівників.

В умовах війни додається новий вимір: адаптивність до нестабільного середовища, здатність діяти в умовах підвищеного ризику, підтримка професійної ідентичності в умовах морального навантаження.

Серед психологічних чинників, що впливають на діяльність податківців у воєнний період можна виокремити наступні:

– стрес та функціональні стани: податківці можуть знаходитись під впливом хронічного стресу, втрати нормального робочого режиму, зміни організаційних умов, ризиків безпеки. Ці обставини можуть знижувати увагу, підвищувати помилки, посилювати емоційне навантаження;

– мотивація та професійна ідентичність: у воєнний час може змінюватись мотивація працівників (наприклад, під впливом патріотизму, обов'язку, або ж втоми і розчарування). Професійна ідентичність податківця може зазнавати випробування: чи відчуває він свою роль значущою, чи готовий працювати в умовах невизначеності;

– емоційна саморегуляція, адаптивність: у ситуаціях змін, надзвичайних ситуацій важлива здатність контролювати власні емоції (страх, тривогу, злість), адаптувати стиль роботи, підтримувати комунікацію з внутрішніми та зовнішніми контрагентами;

– комунікативна компетентність у кризі: податкове адміністрування в умовах війни може вимагати нестандартної комунікації з платниками, зміни каналів (дистанційна робота, цифрові сервіси), роботи з клієнтами, які опинились в стресі. Податківець має бути комунікативно гнучким;

– етичні та ціннісні потреби: під час війни зростають вимоги до етичності, справедливості, довіри у взаємодії з громадянами. Податківець має дотримуватись високих стандартів, його професійна діяльність повинна бути максимально прозорою, він повинен прагнути підтримувати довіру, оскільки суспільство може бути більш чутливим до результатів діяльності представників державного апарату.

Для вирішення професійних завдань працівники Державної податкової служби України повинні мати:

1) високу стресостійкість: здатність діяти адекватно при тиску, швидко переключатись, витримувати навантаження;

2) адаптивність: готовність до зміни алгоритмів роботи, нових процедур, каналу комунікації;

3) комунікативну відкритість та емпатію: здатність взаємодіяти з різними категоріями платників, які переживають кризу, бути чутливим і професійним;

4) аналітичну увагу та відповідальність: здатність до прийняття рішень, аналізу інформації, попередження помилок у нестабільному середовищі;

5) етичну орієнтацію та внутрішню мотивацію: усвідомлення суспільної ролі, готовність до служби, підтримка довіри;

6) розвинуту саморегуляцію: готовність здійснювати самоконтроль, використовувати психологічні засоби (відпочинок, професійна підтримка) для попередження вигорання.

Професійна діяльність податківців в умовах воєнного стану набуває підвищеного психологічного навантаження, що потребує комплексного розуміння її психологічної характеристики. Психологічні чинники (стресостійкість, адаптивність, комунікативна компетентність, етична орієнтація) виступають ключовими для збереження ефективності роботи податкових органів у кризових умовах. Підготовка, підтримка та розвиток психологічних і комунікативних ресурсів податківців має стати пріоритетом для організаційної політики у період війни.

Список використаних джерел

1. Аршава І. Ф., Баратинська А. В. Психологічні особливості особистості державних службовців в залежності від специфіки професійної діяльності. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 3. С. 68–72.

2. Колот А. М., Кролевець О. В. Психологія професійної діяльності державного службовця. Київ : КНЕУ, 2019.

Ольга Воробйова,

старший викладач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, доктор філософії в галузі психології

Юлія Шморгун,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра навчально-наукового експертно-криміналістичного інституту Національної академії внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Діяльність працівників Національної поліції супроводжується постійним впливом стресових чинників під час виконання ними службових обов'язків. Поліцейські майже щодня перебувають в стані емоційного напруження, що при зневажливому ставленні до свого психологічного здоров'я, нерідко призводить до синдрому емоційного вигорання, а також інших феноменів, таких як: посттравматичні стресові розлади, які спостерігаються у 60 % працівників. Кожен третій працівник поліції відчуває понад межове психо-емоційне навантаження (36 %), а також актуальними є й інші функціональні порушення, які є у 49,7 % поліцейських [1, с. 57]. Враховуючи статистичні дані тема емоційного вигорання потребує більш детального вивчення для запобігання та розвитку комплексів заходів для профілактики цього феномену серед працівників Національної поліції.

Емоційне вигорання представляє собою стан тривалого хронічного стресу, який здатен спричинити фізичні, емоційні та поведінкові порушення. Ця проблема здебільшого характерна для професій, що передбачають постійний контакт із людьми, роботу в умовах стресових ситуацій та високий рівень відповідальності [2, с. 1]. Емоційне вигорання в науковій літературі розглядається як багатогранне явище, що поступово розвивається у психічно здорових людей під впливом середовищних, соціальних і професійних чинників. Воно проявляється через виснаження,

зниження життєстійкості, професійну дезадаптацію, формування копінг-стратегій, зміну індивідуальних рис характеру, що зрештою призводить до деструкції та порушення загальної гармонії.

Емоційне вигорання має внутрішні та зовнішні чинники прояву, які характерні для поліцейських. Серед них варто підкреслити потребу за діяння значних особистісних ресурсів, високу енергетичну витратність під час несення службових обов'язків, чітку регламентацію робочого процесу, роботу з конфліктними особами та постійне навантаження, яке переважає над багатьма іншими професіями, особливо у сфері «людина-людина». Це включає фізичну, соціальну та емоційну напругу. До того ж, у професії виникають специфічні конфлікти з керівництвом і додатковий тиск із їхнього боку, брак умов для повного самовираження, а також необхідність брати на себе особисту відповідальність за результати своїх дій. Все це сприяє великій ймовірності розвитку пасивної позиції, відчуття безсилля, низької самооцінки та незначущості. Професійна діяльність працівників поліції нерідко супроводжується екстремальними ситуаціями, які несуть ризики для їхнього фізичного і психологічного благополуччя. Особливо це проявляється у воєнний час, коли кількість негативних чинників значно зростає, що сприяє розвитку синдрому емоційного вигорання серед поліцейських. Найбільш стресогенними ситуаціями для представників цієї професії є випадки захоплення заручників, загибель чи отримання поранень колегами, невизначеність подій, конфлікти з колегами через їх неналежну поведінку, напади з боку місцевого населення тощо. Таким чином, можна дійти висновку, що в умовах війни найбільшої підтримки потребують працівники поліції, які безпосередньо залучені до бойових дій, а також ті, хто зіткнувся з втратою близьких.

Синдром професійного вигорання серед поліцейських становить серйозну загрозу через його негативний вплив на всі аспекти їхнього життя та швидкий розвиток у разі відсутності профілактичних заходів. Необхідність запобігання емоційному вигоранню визначається низкою важливих факторів. З-поміж них

слід виокремити позитивний вплив профілактики на фізичне та психічне здоров'я працівників поліції, що підвищує їхню здатність ефективно виконувати свої функціональні обов'язки. Додатково профілактика має значення для забезпечення продуктивності під час служби. Важливим також є її внесок у зменшення ризику виникнення професійних травм, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), а також запобігання професійній деформації особистості.

Як слушно зауважує Т. М. Сняtkова, для протидії емоційному вигоранню серед працівників поліції необхідно вживати комплексні профілактичні заходи, що включають наступне: створення системи соціальної підтримки, яка передбачає доступ до допомоги колег, керівництва та психологів; пропагування здорового способу життя, включаючи регулярну фізичну активність, повноцінне харчування, уникнення шкідливих звичок, забезпечення достатньої кількості сну та періодичного відпочинку; відповідальне ставлення до професійної діяльності через адекватний розподіл сил і контроль обсягу роботи з метою уникнення перевантаження та накопичення стресу [3, с. 180].

Отже, можна зробити висновок, що представники багатьох професій, діяльність яких пов'язана з інтенсивною взаємодією з людьми, нерідко стикаються з психоемоційною втомою та виснаженням. Особливо виразно це проявляється у роботі правоохоронців, адже їхня професійна діяльність має низку специфічних характеристик: постійну загрозу для життя й здоров'я, необхідність контактувати зі складним або навіть агресивно налаштованим контингентом та виконувати службові обов'язки в умовах підвищеної напруги.

Взаємодія у системі «людина – людина» у діяльності поліцейських істотно ускладнюється напруженим, а подекуди й негативним ставленням громадян до працівників поліції. Крім того, професійне середовище правоохоронця містить значну кількість стресогенних чинників, які у будь-який момент можуть трансформуватися у екстремальні ситуації. Це суттєво підвищує ризики погіршення як психічного, так і фізичного здоров'я.

Переживання працівниками поліції тривалого стресу, постійна емоційна напруга та інтенсивна відповідальність потребують від них високого рівня професійної підготовки, психологічної стійкості, здатності швидко адаптуватися до ускладнених умов та оперативно реагувати на загрозливі події. Проте за недостатньої психологічної підтримки або відсутності ефективних механізмів саморегуляції негативний вплив професійних чинників може призвести до розвитку емоційного вигорання.

Емоційне вигорання супроводжується низкою деструктивних наслідків: зниженням емоційної чутливості, притупленням переживань, підвищеною дратівливістю, частішими конфліктами у міжособистісній взаємодії, негативним ставленням до службових обов'язків, погіршенням фізичного самопочуття, а також зростанням ризику формування залежності від психоактивних речовин. Тому висвітлення цієї проблематики та формування системи профілактики емоційного вигорання є важливими умовами підтримання професійної ефективності правоохоронців та їхнього психологічного благополуччя.

Список використаних джерел

1. Кісіль З. Р., Кісіль Р.-В. В., Перепелиця А. В. Особливості синдрому емоційного вигорання працівників національної поліції України. *Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2018. № 2. С. 57–71.
2. Сахно О. В. Особливості емоційного вигорання педагогічних працівників. *Поради спеціаліста*. 2025. С. 1–5. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-3\(222\)-75-79](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-3(222)-75-79)
3. Сняткова Т. М. Профілактика емоційного вигорання у поліцейських в умовах воєнного стану. *Актуальні питання психологічного забезпечення діяльності національної поліції та закладів вищої освіти МВС України* : збірник тез VII міжвідомчого наук.-практ. круглого столу (Київ, 17 квіт. 2025 р.). Київ, 2025. С. 180–181.

Марина Галич,

доцент кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор філософії в галузі психології,
доцент

ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У період мирного часу інституції сектору безпеки виконують стабілізаційні, превентивні та правоохоронні функції, що полягають у підтриманні публічного порядку та громадської безпеки, запобіганню й протидії терористичним загрозам, кримінальну юстицію та забезпечення правопорядку та інші. В умовах збройної агресії російської федерації проти України значущість сектора безпеки набуває екзистенційного виміру. У воєнний період діяльність цих структур концентрується на безпосередньому протистоянні збройній агресії, забезпеченні територіальної оборони, евакуаційних заходах для цивільного населення, охороні об'єктів критичної інфраструктури та нейтралізації внутрішніх та зовнішніх загроз безпеці держави.

Виконання службових обов'язків представниками сектору безпеки в умовах дії воєнного стану супроводжується високим рівнем стресогенності, специфіка діяльності полягає у допомозі населенню що перебувало під обстрілами та надання допомоги при руйнації інфраструктури, смерть, важкі каліцтва та втрати. Тому важливим є розуміння поняття психічних станів які виникають у відповідь на переживання особистістю впливу стресогенних чинників.

Психічні стани – цілісні, тимчасові і динамічні характеристики психічної діяльності. Психічні стани закріплюючись, можуть перейти у стійкі риси особистості. За домінуючим впливом на діяльність і поведінку психічні стани можна розділити на дві групи: позитивні, такі як готовність до активних дій, зібраність та ін., і негативні – тривожність, сумніви, різкі перемини настрою та ін. Психічні стани детерміновані значущими для особистості або ж слабкими, але довго діючими впливами. Психічні стани впливають на процес і досягнення

результатів професійної діяльності, та на функціонування особистості [1, с. 374].

При аналізі формування негативних психічних станів вивчаються чинники впливу на особистість, їх характеристика та прояви. Розглянемо основні положення моделі розвитку негативних психічних станів представлено у табл. 1 [2, с. 89].

Таблиця 1

Модель формування негативних психічних станів

Чинники впливу на особистість	Характеристика
Зовнішні	Психологічний клімат, інформаційне навантаження, побутові умови, адаптація до умов професійної діяльності в стресогенних умовах.
Внутрішні	Високий нейротизм; негативна мотивація; дратівливість, депресивність, невротичність, емоційна лабільність; низька емпатія
Психологічна ситуація	Усвідомлення ситуації як складної, напруженої, загрозливої, конфліктної, критичної, стресової тощо
Негативні психічні стани	Тривога, астения, фрустрація, депресія, соціальна фрустрація, агресія та ін.
Наслідки впливу негативних психічних станів	Деструктивні: негативні новоутворення та якості, дезадаптація, дезорганізація поведінки, спілкування, невротизація, втрата цінностей, психосоматика та ін. Конструктивні: активізація особистісного розвитку, переосмислення, нові моделі поведінки, реагування, світогляд, якості та ін.

Під психологічними змінами слід розуміти як модифікації у функціонуванні психічних процесів, так і специфічні реакції особистості на вплив стресових факторів. Ефективність чи неефективність психологічних механізмів безпосередньо визначає успішність адаптації людини до нових, суб'єктивно складних умов існування. Зміни, що відбуваються як у біологічній, так і в психологічній системах регуляції, можуть набувати стійкого характеру та, у певних випадках, переходити в дезадаптивну форму реагування.

Система психологічного забезпечення в умовах воєнного стану має бути спрямована не лише на подолання наслідків впливу стресових чинників, а й на розвиток внутрішніх ресурсів особистості.

Таким чином, збереження психічного здоров'я працівників сектору безпеки в умовах воєнного стану є комплексним завданням, що вимагає поєднання індивідуальних і колективних стратегій, професійної психологічної підготовки, постійної психопрофілактики та державної політики у сфері ментального добробуту.

Список використаних джерел

1. Пророк Н., Царенко Л., Бойко С. Адаптація, дезадаптація, розлади адаптації: питання термінології. *Грааль науки*. 2021. № 9. С. 373–381. DOI: 10.36074/grail-of-science.22.10.2021.66.
2. Halych M. Y. The psychotraumatic impact of war as a factor of changes in the personality of a security and defense sector employee. *Habitus*. 2025. Vol. 2, no. 72. P. 87–90. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.72.2.16> (date of access: 28.10.2025).

Ірина Гаман,

аспірант кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

ЕМОЦІЙНІ ПЕРЕЖИВАННЯ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИМИ УКРАЇНСЬКИМИ ЖІНКАМИ

За даними ВООЗ із числа осіб, які стали учасниками збройних конфліктів і пережили травматичні ситуації, 10 % людей матимуть серйозні проблеми з психічним здоров'ям та ще 10 % зазнають різних порушень внутрішньої рівноваги та повноцінного функціонування. Серед останніх відзначаються такі емоційні стани як тривога, депресія, стрес, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), які найбільше проявляються серед жінок.

За даними досліджень 78 % жінок демонструють симптоми ПТСР різного ступеня тяжкості, спричинені війною і її наслідками [4]. При цьому у жінок, які залишилися на прифронтових територіях, виявлено найвищий рівень стресу, депресії та тривожності, а у тих, що виїхали за кордон,

переважають труднощі адаптації, які провокують середній рівень депресії та високий рівень стресу [2].

Емоційний профіль депресії у переміщених жінок включає ідеї самозвинувачення, власної малоцінності, провини, підвищеної вразливості, що є наслідком пережитих травматичних подій війни [3]. Такі жінки демонструють зниження саморегуляції та потребують формування психологічної культури [1]. Це дозволяє стверджувати, що зважаючи на триваючу війну в Україні постає необхідність вивчення того, яким чином війна вплинула на емоційний стан жінок і чи існують розбіжності в проявах наслідків травматичних подій у тимчасово переселених жінок в межах України та закордон. Такі результати дозволять спланувати корекційну роботу із формування психологічної культури жінок, розвитку їх емоційної стабільності та саморегуляції.

Нами проведено дослідження протягом 2023–2025 років, у якому взяли участь 138 жінок у віці від 18 до 44 років. Респондентів поділено на дві групи: внутрішньо переміщені жінки (ВПЖ), які є клієнтами територіальних центрів соціального обслуговування м. Києва у кількості 71 особа та зовнішньо переміщені жінки (ЗПЖ) у складі 67 осіб.

З метою діагностики використано: авторську анкету оцінки воєнних подій та ставлення до них українськими тимчасово переміщеними жінками; шкалу базових переконань Р. Янова-Бульман, шкалу депресії А. Бека, методику самооцінки психічних станів Г. Айзенка, опитувальник «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма» К. Кіза (в адаптації Е. Носенко та А. Четверик-Бурчак).

У ході дослідження виявлено, що в обох групах жінок переважає дуже високий рівень стресу внаслідок воєнних дій (рис. 1). Це показує, що військові дії є травматичним чинником для усіх жінок, не залежно від місця перебування.

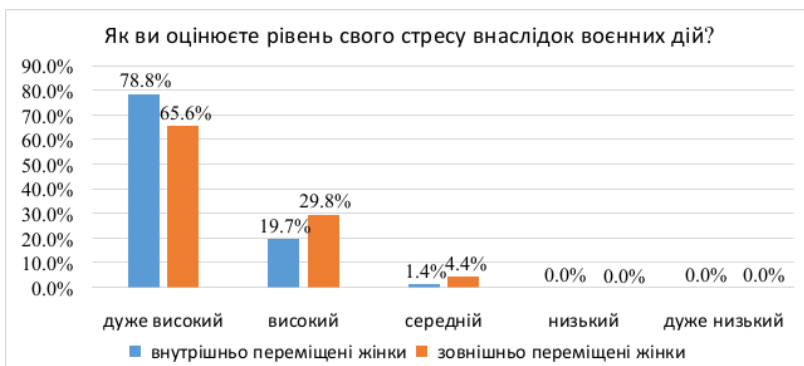

Рис. 1. Порівняння оцінки рівня стресу внутрішньо та зовнішньо переміщеними жінками

Отримані результати демонструють, що майже 45 % зовнішньо переміщених жінок не мають ознак депресії взагалі, 46 % мають ознаки легкої депресії і лише 8,9 % мають помірну депресію. В той час як бачимо переважання помірної депресії у внутрішньо переміщених жінок (29,5 %), легкої депресії у 39,4 % та відсутність депресії у 30,9 % жінок (рис. 2).

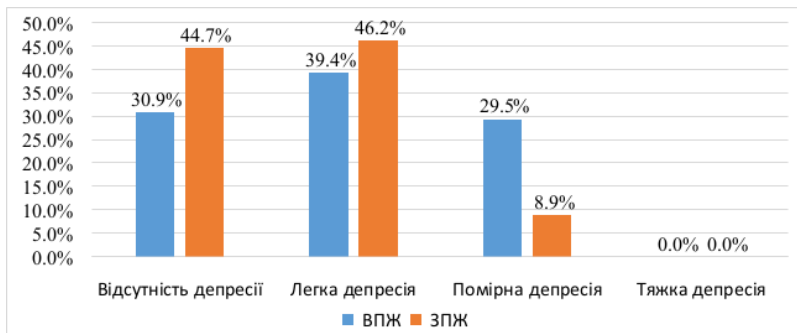

Рис. 2. Порівняння рівнів депресії внутрішньо та зовнішньо переміщених жінок

Результати свідчать про те, що внутрішньо переміщені жінки демонструють вищі показники депресії, ніж зовнішньо переміщені жінки. Такі наслідки травматичного впливу війни негативно позначаються на самопочутті жінок і їх життєздатності.

Нами встановлено, що внутрішньо переміщені жінки мають майже однакові показники тривожності і фрустрації, проте у них значно вищі середні значення агресивності та ригідності порівняно із зовнішньо переміщеними жінками (рис. 3). Це свідчить про те, що жінки обох груп однаково стривожені через війну і військові дії, переживають неможливість отримати заплановане і втрату близьких. Але у тих жінок, які залишились в країні виражені агресивність та ригідність як наслідок постійної загрози і неможливості її подолати.

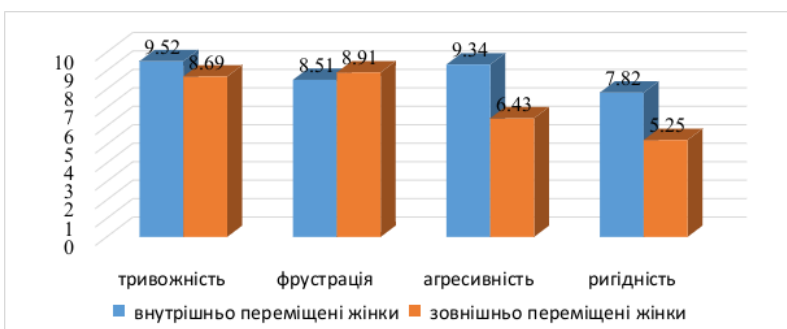

Рис. 3. Порівняння показників вираженості дисфоричних переживань внутрішньо та зовнішньо переміщених жінок

Отже, проведене дослідження дозволило встановити, що війна є травматичним чинником для більшості жінок і призводить до виникнення таких емоційних наслідків як стрес, депресія, тривожність, фрустрація, агресивність та ригідність.

Порівняння показників емоційних переживань між внутрішньо та зовнішньо переміщеними жінками показало, що в обох групах виражені негативні переживання щодо війни та воєнних наслідків, проте у групі внутрішньо переміщених жінок дещо вищі значення стресу та депресії, що супроводжуються агресією та ригідністю мислення. Тобто війна провокує цілий спектр негативних емоційних переживань, які порушують нормальний розвиток та внутрішню рівновагу жінок. На фоні негативних емоційних переживань може знижуватись саморегуляція і виникає потреба у формуванні психологічної культури як засобу покращення емоційного стану.

Список використаних джерел

1. Греса Н. В. Специфіка саморегуляції жінок в умовах війни. *Особистість, суспільство, закон* : тези доп. учасників Міжнар. психолог. форуму / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Нац. акад. прав. наук України. Харків : ХНУВС, 2025. С. 59–62.
2. Малина О., Грабар К. Психологічні особливості відчуття якості життя українських жінок в умовах воєнного часу. *Journal of Modern Psychology*. 2025. С. 49–57.
3. Немченко А. Гендерна специфіка клініко-психопатологічної картини афективних розладів в сучасних умовах. *Медицина сьогодні і завтра*. 2025. № 94 (1). С. 63–74.
4. Проданюк Ф. М., Вятоха І. Ю., Бегас І. В. Посттравматичний стресовий розлад у жінок: ретроспектива психологічних теорій та сучасна клінічна оцінка в умовах воєнних дій. *Габітус*. 2025. Вип. 73. С. 61–67.

Олександр Дульський,

здобувач кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан в Україні створює нові соціально-психологічні виклики для адвокатської спільноти. У ситуації постійної невизначеності, психологічного навантаження, інформаційних ризиків та трансформації умов комунікації (у тому числі дистанційної), зростає значення комунікативної компетентності як професійної якості адвоката. Адвокат не лише забезпечує правовий захист, а й виконує роль медіатора, комунікатора, психологічного посередника між клієнтом, суспільством і правовими інституціями. Ефективна комунікація є ключовим чинником довіри та професійної стійкості. Комунікативна компетентність адвоката в умовах воєнного стану є комплексом психологічних і професійних якостей, які забезпечують ефективну взаємодію з клієнтом і правовими інституціями в екстремальних умовах. Психологічна складова –

емоційна саморегуляція, емпатія, гнучкість, стресостійкість – виступає визначальним чинником успішності професійної діяльності адвоката в умовах війни.

Узагальнюючи наукові першоджерела можна стверджувати, що комунікативна компетентність – це інтегральна характеристика особистості, яка включає:

– когнітивний компонент – знання норм права, комунікативних стратегій, юридичної риторики). усвідомлення правових і комунікативних стратегій, адаптація до нових каналів спілкування (дистанційних, цифрових);

– емоційно-вольовий компонент – саморегуляція, стресостійкість, контроль емоцій;

– поведінковий компонент – уміння слухати, аргументувати, будувати контакт, уникати конфліктів, вести діалог, використовувати невербальні сигнали, переконувати;

– мотиваційний компонент – орієнтація на допомогу, збереження довіри, підтримку клієнта;

– ціннісно-етичний компонент – гуманізм, відповідальність, професійна етика.

Для адвоката вищенаведене реалізується в здатності адекватно реагувати на психологічний стан клієнта, обирати релевантні комунікативні тактики, забезпечуючи ефективну взаємодію навіть у кризових умовах.

У період війни адвокат часто працює:

1) у ситуації дефіциту інформації, дистанційної комунікації або онлайн-засідань;

2) з клієнтами у стані гострого стресу, втрати, травми;

3) у загрозовому середовищі, що вимагає додаткових навичок психологічної стійкості.

Тому формується нова парадигма професійної комунікації – психологічно адаптивна, емпатійна, стресостійка комунікативна компетентність.

Слід зазначити, що психологічними характеристиками комунікативної компетентності адвоката в умовах воєнного стану виступають:

– уміння ефективно налагоджувати контакт із клієнтом, враховуючи його емоційний стан, стрес-реакції, можливу дезорієнтацію;

– стійкість до комунікативних бар'єрів, здатність адаптувати стиль спілкування до ситуації, включно з кризовими обставинами;

– високий рівень емоційної саморегуляції (здатність контролювати власні емоції, уникати втрати професійної дистанції, працювати під тиском);

– емпатійність, здатність використовувати підтримуючу комунікацію, враховувати травматизацію клієнта;

– володіння вербальними (мовлення, аргументація, пояснення) й невербальними (міміка, жести, інтонація, паузи) засобами комунікації;

– здатність до стратегічної комунікації: орієнтація на результат, аргументування, вибір оптимального каналу й стилю з урахуванням воєнного контексту;

– етичність і відповідальність у спілкуванні: дотримання професійних принципів, збереження довіри, конфіденційності, незалежності;

– навички цифрової/дистанційної комунікації з урахуванням умов воєнного стану (охорона інформації, адаптація до нестабільного зв'язку).

Враховуючи вищезазначене, доцільно впроваджувати комплекс заходів, спрямованих на підвищення комунікативної та психологічної готовності адвокатів до діяльності в умовах воєнного стану.

Насамперед рекомендується організувати психологічні тренінги, спрямовані на розвиток комунікативної компетентності в кризових умовах. Йдеться про тренінги з комунікативної ефективності, адаптовані до специфіки воєнного періоду: робота з клієнтами, які перебувають у стані стресу чи травми, взаємодія в дистанційному форматі, використання захищених каналів зв'язку.

Адвокатським об'єднанням варто створювати системи підтримки ментального здоров'я, адже адвокати в умовах війни

зазнають підвищеного психологічного навантаження. До таких систем можуть входити програми саморегуляції, спрямовані на профілактику професійного вигорання, а також можливість отримання консультацій від фахових психологів.

Важливим напрямом є розроблення ефективних алгоритмів комунікації з клієнтами, які перебувають у стані травми, депривації або є внутрішньо переміщеними особами. Такі алгоритми повинні враховувати специфіку воєнного стану та передбачати використання чіткої, емпатійної, зрозумілої мови, контроль невербальних сигналів, а також уважне ставлення до психологічного стану співрозмовника.

Окремої уваги заслуговує створення платформ психологічної підтримки адвокатів, зокрема подібних до ініціатив Національної асоціації адвокатів України – «Підтримка психічного здоров'я українських адвокатів під час війни». Ця платформа реалізована в межах проєкту за підтримки Міжнародної асоціації юристів (ІВА) та може слугувати моделлю для подальших програм професійної підтримки.

До процесу підготовки майбутніх адвокатів доцільно включати курси з юридичної психології, кризової комунікації та психології роботи з травмованими клієнтами. Це дозволить забезпечити базовий рівень психологічної обізнаності ще на етапі професійного становлення.

У підсумку, комунікативна компетентність адвоката в умовах воєнного стану охоплює не лише володіння професійною мовою та знання юридичних процедур, а й психологічно зрілу, адаптивну та емоційно стабільну модель комунікації. Врахування таких психологічних характеристик, як емоційна саморегуляція, емпатія та адаптивність стилю, значно підвищує ефективність адвокатської діяльності в кризових обставинах. Формування цієї компетентності має стати пріоритетним напрямом як у підготовці фахівців, так і в організації їхнього професійного супроводу під час війни.

Список використаних джерел

1. Михайлова І. В. Комунікативна компетентність юриста як складова професійної культури. *Вісник Ужгородського*

національного університету. Серія: Право. 2022. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/321274>

2. Національна асоціація адвокатів України. Стрес-менеджмент та стресостійкість особистості в діяльності адвоката. URL: <https://unba.org.ua/publications/10066>

3. Літвінова Г. С. Комунікативна культура та етика адвоката. *Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2021. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3457>

4. Лисенко І. О. Психологічна готовність адвокатів до професійної діяльності в умовах воєнного стану. *Журнал прикладної психології*. 2023. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/324030>

Каріна Ємчук,

аспірант кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

НАСЛІДКИ ВОЄННИХ ДІЙ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПРАВООХОРОНЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна війна в Україні стала потужним стресогенним фактором, що трансформує психологічний стан суспільства, зокрема тих, хто безпосередньо залучений до забезпечення правопорядку. Правоохоронці виконують свої обов'язки в умовах підвищеної небезпеки, невизначеності, дефіциту ресурсів та постійного контакту з травматичними подіями. Це зумовлює потребу в науковому осмисленні наслідків воєнних дій та шляхів збереження психічного здоров'я працівників системи МВС, що є предметом юридичної психології [8].

Війна є екстремальним чинником, який формує три вектори впливу на психіку: позитивний (посттравматичне зростання), нейтральний (потреба у визнанні й соціальній підтримці) та негативний (розвиток депресій, тривожних і поведінкових порушень) [1; 4]. Учасники бойових дій і працівники правоохоронних органів демонструють подібні механізми

адаптації – формування гіперпильності, емоційного відчуження, зниження толерантності до стресу [7].

Правоохоронці в умовах воєнного стану перебувають у постійному контакті з наслідками насильства, смертю, пораненнями, зруйнованими долями людей. Це призводить до вторинної травматизації, емоційного вигорання, хронічного стресу та зниження професійної ефективності [9]. Дослідження свідчать, що понад 40% співробітників поліції в умовах війни відчувають симптоми емоційного виснаження, дратівливості, апатії, безсоння та тривоги. За відсутності належної психологічної підтримки такі стани можуть перерости у професійну деформацію особистості [3].

Серед ключових напрямів психологічного супроводу правоохоронців у воєнних умовах доцільно виокремити:

- проведення регулярного психологічного моніторингу стану працівників;
- створення системи кризового консультування та груп підтримки;
- організацію короткочасних тренінгів емоційної саморегуляції;
- запровадження програм психоедукації для керівного складу [4; 6].

Важливим є формування психологічної культури колективу, зниження стигматизації щодо звернення за допомогою, створення безпечного середовища для обговорення емоційних станів. У системі МВС України активно впроваджуються тренінги психологічної витривалості, базові курси з надання самопомогі при стресі, а також залучення кризових психологів до підрозділів, що працюють у зоні ризику [5; 6].

Збереження психічного здоров'я правоохоронців передбачає поєднання індивідуальних і системних заходів. На індивідуальному рівні – розвиток навичок емоційної стабільності, когнітивної гнучкості, управління стресом, підтримання фізичної активності. На організаційному рівні – впровадження політики турботи про психічне здоров'я персоналу, скорочення надмірних навантажень, чергування

режимів служби, підтримка командного духу та довіри у колективі [2; 10].

Таким чином, військові дії суттєво впливають на психічне здоров'я правоохоронців, провокуючи підвищення рівня стресу та професійне вигорання. Збереження психологічної стійкості особистості в умовах воєнного стану є важливим завданням юридичної психології та системи правоохоронних органів. Комплексна система підтримки має включати профілактичні, психоосвітні, терапевтичні й реабілітаційні заходи, що сприятимуть відновленню психічної рівноваги та ефективному виконанню службових обов'язків у кризових умовах.

Список використаних джерел

1. Безверхий О. Проблема посттравматичного зростання в сучасній практичній психології. *Військова психологія у вимірах війни і миру*. Київ, 2020. С. 24–25.

2. Бриндіков Ю. Л. Організаційно-педагогічні умови дієвості реабілітаційної діяльності з військовослужбовцями. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. 2018. № 1(15). С. 69–75.

3. Гуменюк Л. Й., Федчук О. В. Дослідження посттравматичного стресового розладу і напрямків психореабілітації постраждалих. *Науковий вісник ЛДУВС*. 2016. № 1. С. 228–239.

4. Коқун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Теоретичні основи посттравматичного зростання військовослужбовців. К. : ТОВ «7БЦ», 2023. 148 с.

5. Кудренко О. В., Афанасенко В. С. Вплив стрес-факторів бойової обстановки на психіку військовослужбовців. *Наука і техніка ПС ЗСУ*. 2018. № 2(31). С. 137–144.

6. Кучеренко С. М., Хоменко Н. М. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців до умов мирного життя. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2017. Вип. 21. С. 66–74.

7. Лозінська Н. С. Особливості психологічної травматизації військовослужбовців-учасників АТО : дис. ... канд. псих. наук. Харків, 2019. 260 с.

8. Олексієнко Б. Реадаптація учасників бойових дій: психологічний аспект. *Збірник наукових праць НАДПСУ*. 2019. № 1(121). С. 204–210.

9. Пузирьов Є., Ізвєков В. Бойовий стрес та його наслідки для військовослужбовців. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2023. № 1. С. 203–209.

10. Титаренко Т. М. Посттравматичне життєтворення: способи досягнення психологічного благополуччя. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 160 с.

Анна Зейферт,

здобувач ступеня вищої освіти магістра інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Галич,

доцент кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, доктор філософії в галузі психології, доцент

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Проблема професійного вигорання поліцейських має багатовимірний характер і становить серйозну загрозу як для фізичного та психічного здоров'я працівників правоохоронних органів, так і для ефективності роботи служб загалом. Вигорання як професійний синдром проявляється емоційним виснаженням, деперсоналізацією (цинізмом у ставленні до роботи або колег) та зниженням почуття власної результативності. У професії поліцейського поєднання хронічного стресу, високої відповідальності, ризику для життя, нерегулярного режиму роботи і часто недостатньої соціальної підтримки створює сприятливі умови для розвитку цього синдрому. Діагностично найпоширеніше використовуваним інструментом є методика Масляч – Індикатор вигорання (Maslach Burnout Inventory, MBI),

що дозволяє кількісно оцінити три компоненти вигорання та відстежувати динаміку при профілактичних заходах. Крім того, корисними для скринінгу є загальні опитувальники стресу й психічного здоров'я, наприклад PSS (Perceived Stress Scale) та опитувальники якості сну і депресії, які допомагають виявляти коморбідні стани.

До психологічних чинників, що сприяють виникненню вигорання, відносяться як зовнішні (організаційні, соціальні), так і внутрішні (особистісні) детермінанти. Організаційні чинники включають постійне перевантаження роботою, недостатність працівників, тривалі або ненормовані робочі зміни, невизначеність у ролі та конфлікти з керівництвом. Соціальні чинники – відсутність підтримки з боку колег і керівництва, низький рівень визнання результатів праці, часті контакти з жертвами та свідками травматичних подій. Особистісні характеристики, пов'язані з підвищеним ризиком вигорання, – це високий рівень перфекціонізму, трудоголізм, низька здатність до вираження емоцій і примус до самостійного вирішення всіх проблем без звернення по допомогу. Важливу роль відіграють також фактори стилю життя: недостатній сон, нерегулярне харчування, відсутність регулярної фізичної активності, зловживання алкоголем як спосіб саморегуляції [3].

Клінічні прояви вигорання у поліцейських можуть бути різними: постійна втома, зниження концентрації уваги та пам'яті, підвищена дратівливість, емоційне відчуження від родини, зниження мотивації до служби, зростання кількості конфліктів у колективі, зниження якості прийняття рішень у критичних ситуаціях. На рівні поведінки це може виражатися у збільшенні прогулів, частішому використанні лікарняних днів, зростанні помилок у документації та оперативній діяльності. Для організації це означає підвищення ризику професійних помилок, зниження довіри громадськості, збільшення плинності кадрів і додаткові витрати на підбір та навчання нових працівників [5].

Профілактика вигорання повинна бути системною і включати заходи на рівні інституції, керівництва підрозділів і самого працівника. На рівні організації першочерговими є аудит

робочого навантаження та оптимізація ресурсів: аналіз робочих графіків, забезпечення адекватної чисельності особового складу, перегляд практик розподілу обов'язків. Важливим елементом є формування політик щодо обмеження надмірних понаднормових годин і забезпечення можливостей для відновлення після критичних подій. Практична рекомендація – впровадити системи регулярного моніторингу показників стресу і благополуччя (наприклад, щорічні або піврічні скринінги за допомогою стандартизованих опитувальників), а також відстежувати організаційні метрики: кількість днів непрацездатності, плинність кадрів, кількість скарг громадян та випадків професійних помилок як індикатори довготривалих проблем [2].

Роль керівництва полягає не лише в організаційному регулюванні, а й у створенні атмосфери підтримки. Тренінги для керівників мають включати навички розпізнавання перших ознак вигорання у підлеглих, ефективного зворотного зв'язку, делегування обов'язків і проведення конструктивних розмов про стан працівника. Регулярні супервізії та кейс-рев'ю допомагають зменшити ізольованість працівника й розвантажити емоційний компонент. Корисними є формалізовані процедури післякритичних розборів (critical incident stress debriefing) і надання доступу до служб оперативної психологічної підтримки [4].

Профілактичні програми для працівників мають поєднувати психоосвітні, поведінкові та клінічні заходи. Психоосвіта повинна охоплювати інформацію про природу стресу і вигорання, ознаки, доступні ресурси і стратегічні підходи до самодопомоги. Практичні навички включають техніки регуляції емоцій (дихальні техніки, базові елементи майндфулнес), навички радикального планування відпочинку і відновлення, тайм-менеджмент та вміння виставляти межі у професійному житті. Підтримуючі групи колег і програми наставництва дають можливість обговорювати складні випадки у безпечному середовищі та отримувати емоційну підтримку. Для працівників з проявами стійкого стресу або депресії важливим є доступ до професійної терапії – когнітивно-поведінкової терапії,

методів інтервенцій при посттравматичному стресовому розладі, де це необхідно. Організація повинна мати чіткий механізм забезпечення конфіденційного доступу до психологічної допомоги (наприклад, Employee Assistance Program або еквівалентні сервіси) [2].

Практичні інструменти профілактики включають: регулярні навчальні сесії (не рідше одного разу на рік) з елементами тренінгів на навички стрес-менеджменту; впровадження політики «післякритичної відпустки» для працівників, що брали участь у особливо травматичних подіях; розробку та застосування протоколів раннього втручання для працівників з високими показниками стресу; створення умов для фізичної активності на робочому місці (заохочення коротких перерв для рухової активності); програми поліпшення сну і гігієни відпочинку. Ефективним є також впровадження систем анонімного зворотного зв'язку та опитувань щодо рівня задоволеності роботою, які дозволяють виявляти проблемні ділянки в організації без страху покарання.

Контроль та оцінка ефективності профілактичних заходів повинні базуватися на кількісних і якісних показниках. Кількісні метрики – динаміка середнього часу лікарняних, показники плинності персоналу, кількість випадків професійних помилок, результати стандартизованих опитувальників вигорання. Якісні дані отримують через фокус-групи, інтерв'ю з працівниками та аналіз випадків. На основі цих даних розробляється покроковий план корекції: модифікація графіків, посилення програм наставництва, додаткові тренінги чи індивідуальна терапія для працівників із високим ризиком [6].

Визначальним для успішності профілактики є інтеграція заходів у корпоративну культуру: підтримка здоров'я і безпеки персоналу має стати частиною щоденної практики, а не тимчасовою кампанією. Це вимагає системного підходу, включення психологічного добробуту до критеріїв оцінки ефективності діяльності підрозділів і безперервного навчання керівників та фахівців. На індивідуальному рівні працівник може зменшити ризик вигорання шляхом формування здорових звичок

– достатній сон, регулярна фізична активність, встановлення меж між службовим і приватним життям, уміння звертатися за допомогою до колег та фахівців у разі потреби [1].

Можна зазначити, що профілактика професійного вигорання поліцейських вимагає багаторівневого підходу, який поєднує організаційні зміни, навчання і супровід з боку керівництва та доступ до професійної психологічної допомоги. Систематичний моніторинг стану працівників за допомогою стандартизованих інструментів, своєчасне втручання у разі виявлення ризиків та створення культури підтримки є ключовими заходами для зниження негативних наслідків вигорання та забезпечення безпеки і ефективності службової діяльності.

Список використаних джерел

1. Білозерська С. Особливості емоційного вигорання волонтерів в умовах війни. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6501/1/>
2. Градижна А. М., Шпортун О. М. Особливості професійного вигорання працівників правоохоронних органів. URL: <https://surl.li/bxjjjn>
3. Дяченко А. В., Вольнова Л. М. Емоційне вигорання спеціалістів допоміжних професій та шляхи його подолання. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi79/0059010.pdf#page=133>.
4. Козинко Л. Л. Професійне вигорання хореографів в умовах військового стану. URL: <https://reposit.unisport.edu.ua/server/api/core/bitstreams/31ef0760-60c8-428d-ade2-366d8aaae774/content#page=67>.
5. Кокун О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності : монографія. Київ : Міленіум, 2004. 265 с.
6. Макарова О. П. Емоційний стан працівників поліції під час військової агресії в Україні. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e7e00cbd-3101-4549-a3a2-60b5316adc81/content>

Поліна Зінченко,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
експертно-криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тетяна Сняткова,

доцент кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор філософії за спеціальністю
«Спеціальна освіта»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ДО УМОВ СЛУЖБИ МОЛОДИХ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Сучасна система правоохоронних органів України перебуває в умовах постійних реформ і високих суспільних очікувань, що зумовлює підвищені вимоги до професійної підготовки, моральної стійкості та психологічної зрілості поліцейських. Особливої уваги потребує етап професійного становлення молодих працівників поліції, адже саме від ефективності їхньої адаптації до службових умов залежить рівень виконання службових обов'язків, дотримання етичних норм, готовність діяти в екстремальних ситуаціях і загалом – ефективність функціонування поліції як інституції.

Процес адаптації молодого фахівця до професійного середовища має складний і багатовимірний характер, у якому соціальні та психологічні чинники відіграють провідну роль. Від якості взаємодії з колективом, рівня підтримки з боку керівництва, наявності чітких ціннісних орієнтирів та сформованих професійних мотивів залежить не лише швидкість пристосування до нових умов, а й формування позитивного ставлення до професії.

У науковій літературі питання адаптації працівників поліції розглядається як комплексний соціально-психологічний процес, що охоплює особистісні, мотиваційні, когнітивні та організаційні чинники. Дослідники О. М. Бандурка, О. О. Буряк, М. І. Гіневський

акцентують увагу на адаптивності як системоутворюючій якості особистості, О. Г. Скрипкін, А. Б. Дейко – на важливості морально-психологічної стійкості, С. Бондар – на ролі акцентуацій характеру, а В. В. Сокурєнко – на значенні саморегуляції, ресурсності та готовності до змін.

Соціально-психологічна адаптація – полягає у пристосуванні нового співробітника до вже існуючого колективу або ж до тільки створеного колективу таких же «новобранців». Вона передбачає визначення індивідуальних особливостей своїх колег; налагодження взаємодії; звикання до своєрідного стилю керівництва з боку начальства тощо [1, с. 20].

Адаптація містить у собі складні, багатовимірні відносини людини із зовнішнім середовищем. Процес адаптації припускає активність самого суб'єкта діяльності, яка передбачає вивчення умов, норм, правил нового життєвого простору, пошук і кореляцію шляхів та рішень відповідно до конкретних умов життєдіяльності [2, с. 52].

Соціально-психологічна адаптація може тривати доволі довгий час – до декількох років. Причинами такого затяжного процесу є різка зміна соціального оточення, що пов'язане з входженням в професію, координальна зміна життєвого циклу та чітка регламентація діяльності. Радикальна зміна зовнішнього середовища призводить до нівелювання всієї сукупності звичних для особи відносин, виникає необхідність у встановленні нових зв'язків з соціальними умовами існування.

У молодих працівників поліції адаптація до умов служби ускладнюється обмеженим досвідом, тиском очікувань керівництва, вимогами дисципліни та необхідністю швидко пристосуватись до вже сформованого колективу. Молодий співробітник змушений одночасно опановувати професійну роль, формувати взаємини та справлятися зі стресами.

Слід зауважити, що ключову роль у процесі адаптації відіграють соціальнопсихологічні чинники, які проявляються в особистісному, міжособистісному та організаційному вимірах. Якщо в одному з них виникає дисбаланс – адаптація ускладнюється або затягується. Особистісні характеристики,

зокрема саморегуляція, емоційна стійкість, мотивація, рефлексія та самооцінка, мають вирішальне значення. Як зазначає О. М. Бандурка, працівники з розвиненими навичками самоконтролю та прогнозування краще адаптуються [3].

Умови розвитку морально-психологічної стійкості співробітників Національної поліції України – доцільно описує компоненти морально-психологічної стійкості: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний, рефлексивний [4, с. 193–198].

Підкреслимо також, що готовність до змін і навчання є важливою адаптаційною передумовою. Згідно з дослідженням О. Г. Скрипкіна, А. Б. Дейко, та О. В. Еверта – здатність до інновацій у діяльності пов'язана з внутрішньою ресурсністю, копінговими стратегіями та саморефлексією – рисами, які потребують розвитку саме на початковому етапі служби [5].

Детермінантою успішної професійної адаптації молодий поліцейських є соціальна інтеграція: підтримка з боку колег, наявність наставника, позитивна комунікація в колективі сприяють адаптації. У протилежному випадку – ізоляція, відчуження, конфлікти – виникає ризик дезадаптації, як зазначає О. О. Буряк, вказуючи на роль акцентуацій характеру у складних міжособистісних взаємодіях [6].

Організаційна складова також має вирішальне значення у пристосуванні молодих поліцейських до вимог професії, умов праці, завдань та особливостей служби. Наявність адаптаційних програм, підтримка з боку керівництва, культура зворотного зв'язку – усе це створює умови для ефективної адаптації. Як підкреслює О. Г. Скрипкін, саме гуманізація служби та стимулювання розвитку сприяють формуванню психологічної стійкості. Натомість, контроль без підтримки, ігнорування потреб молодих кадрів – підвищують ризики вигорання та плинності [7].

Таким чином, адаптація молодого поліцейського – це складний, багаторівневий процес, що залежить від взаємодії особистісних якостей, соціального середовища та організаційної підтримки. Її ефективність можлива лише за умов узгодженості

цих компонентів, наявності наставництва, підтримуючої комунікації та можливості особистісного розвитку.

Показовими у цьому контексті є дані практичного аналізу, що ілюструють залежність рівня тривожності й професійної впевненості молодих працівників поліції від того, наскільки повноцінною є система адаптаційної підтримки в підрозділі. Узагальнені результати, отримані в процесі моніторингу кількох патрульних підрозділів висвітлені в табл. 1 [6].

Таблиця 1

Вплив адаптаційної підтримки на рівень тривожності молодих працівників поліції

Категорія молодих працівників	Середній бал тривожності (за шкалою 1–10)	Рівень службової впевненості (у % опитаних)
Мають наставника + брали участь у тренінгах	3,2	81%
Мають лише наставника (без тренінгів)	5,1	62%
Не мають наставника і не проходили адаптаційних заходів	7,4	39%

Дані, наведені в таблиці, свідчать, що найбільш стійкі показники адаптації демонструють молоді працівники, які отримали повноцінну підтримку у вигляді наставництва та участі у спеціалізованих тренінгових програмах. За таких умов рівень тривожності помітно знижується, а суб'єктивне відчуття професійної впевненості істотно зростає. Натомість відсутність адаптаційних заходів призводить до підвищення емоційного напруження, зниження здатності ефективно реагувати на стресові ситуації та виникнення відчуття професійної невпевненості. Отже, отримані емпіричні результати підтверджують практичну доцільність інвестування в системну адаптацію молодих кадрів, зокрема шляхом впровадження наставництва, груп підтримки та тренінгових програм [5].

Таким чином, дослідження соціально-психологічних чинників адаптації молодих працівників поліції дає підстави стверджувати, що успішне входження у професійну діяльність не є автоматичним наслідком формального працевлаштування. Це

складний, комплексний і багаторівневий процес, який вимагає гармонійної взаємодії трьох ключових компонентів: особистісної готовності працівника, сприятливого соціального середовища (колективу, наставництва, підтримки керівництва) та чітко організованої адаптаційної інфраструктури на рівні підрозділу.

Особливе значення у процесі адаптації мають такі психологічні якості, як саморегуляція, емоційна стійкість, здатність до рефлексії та проактивна мотивація. Водночас соціально-психологічні чинники – прийняття у колективі, якісна комунікація, наявність наставника – формують психологічно безпечне середовище, що сприяє закріпленню молодого поліцейського у новій професійній ролі. Не менш важливими є організаційні умови: системна підтримка, програми супроводу, культура служби, орієнтована на розвиток і професійне зростання, а не лише на контроль та формальний нагляд.

Отже, отримані практичні дані переконливо свідчать, що саме наявність комплексної адаптаційної підтримки значною мірою знижує рівень тривожності, підвищує професійну впевненість та сприяє стабілізації кадрового складу. Завдання сучасної поліцейської організації полягає не лише у залученні молодих фахівців, а й у створенні таких умов, за яких вони матимуть можливість не просто зберігати працездатність, а й професійно зростати, розвиватися та залишатися в службі.

Список використаних джерел

1. Литвин В. В. Психолого-правові засади удосконалення професійної діяльності поліцейських патрульної поліції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.06. Київ, 2019. 20 с.
2. Прицак М. Д., Лесько О. Й. Психологія управління в організації : навч. посіб. Вінниця, 2016. 150 с.
3. Бандурка О. М. Юридична психологія : підручник. Харків : Вид-во ХНУВС. 688 с.
4. Ярещенко О. В. Умови розвитку морально-психологічної стійкості співробітників Національної поліції України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Психологічні науки». 2019. № 3. С. 193–198.

5. Діяльність психолога у ході психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України : метод. рек. / О. Г. Скрипкін, А. Б. Дейко, О. В. Еверт; Наук.-дослід. центр гуманіт. проблем ЗС України. Київ : НДЦ ГП ЗС України, 2016. 110 с.

6. Психологія у професійній діяльності поліції : навч. посіб. / [О. О. Євдокімова, І. В. Жданова, Д. В. Швець та ін.]; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 426 с.

7. Поліцейська діяльність: підручник / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін.; за заг. ред. проф. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД Дакор, 2021. 372 с.

Анастасія Калашник,

старший викладач кафедри психології
навчально-наукового інституту права та
психології Національної академії
внутрішніх справ

НАПРЯМИ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Введення воєнного стану в Україні висуває підвищені вимоги для працівників правоохоронних органів. Окрім виконання основних завдань щодо забезпечення захисту прав і свобод громадян, публічного порядку та громадської безпеки, боротьби зі злочинністю, поліцейські беруть участь у воєнних діях. Це вимагає від поліцейського як високого рівня професійної майстерності, так і сформованості особистісних якостей, зокрема, підвищеної відповідальності, постійної пильності, готовності до застосування силових методів із використанням зброї.

Необхідність професійно-психологічної підготовки обумовлена специфікою та особливостями професійної діяльності правоохоронців:

– здійснення діяльності в умовах жорсткої нормативно-правової регламентації професійної поведінки;

– наявність владних повноважень, прав та обов'язків застосовувати владу від імені закону;

– процесуальна самостійність та персональна відповідальність за прийняті рішення, яка передбачає високий рівень моральних якостей, стійкості, емоційної зрілості та відповідальності;

– висока емоційність, екстремальність праці, яка характеризується: виконанням великого обсягу та розмаїтості професійних завдань;

– специфіка ділового спілкування, комунікативний аспект професійної діяльності Національної поліції.

Згідно з Положенням МВС України «Про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» від 16 січня 2016 р. № 50, визначено такі основні завдання професійно-психологічної підготовки:

1) формування та розвиток у поліцейських стійкої психологічної установки на успішне виконання поставлених перед ними завдань;

2) підвищення мотиваційного аспекту діяльності Національної поліції;

3) формування ціннісних орієнтацій на вирішення службових завдань без використання сили, з використанням зброї в окремих та правомірних випадках, на професійно досконале, що відповідає вимогам цивілізованого та правового суспільства, вирішення службових завдань;

4) формування психологічної стійкості, здатності ефективного та безпомилкового виконання професійних завдань в умовах граничного внутрішнього напруження, уміння володіти собою, не допускати зривів у поведінці;

5) розвиток професійно-важливих якостей, необхідних для успішних, ефективних дій у складних, напружених та небезпечних обставинах: змобілізованості, зібраності, пильності, спостережливості, оперативності та точності мислення, інтуїції, сміливості, витривалості, наполегливості, цілеспрямованості, активності, обачності;

б) розвиток професійно-психологічних умінь та навичок психологічного аналізу обстановки, візуальної психодіагностики та складання психологічного портрета громадянина, психологічного впливу, спостережливості, уміння ведення переговорів;

7) згуртування колективів служб та підрозділів Національної поліції, розвиток між поліцейськими взаємної підтримки, здорових взаємовідносин. Таким чином, професійно-психологічну підготовку можна розглядати як комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на формування та розвиток професійно важливих психологічних знань, умінь, психологічних якостей та станів поліцейського для більш ефективного використання професійної діяльності [1].

Професійно-психологічна підготовка майбутніх правоохоронців розпочинається в період навчання у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання і триває протягом всієї професійної діяльності поліцейського. Різні аспекти професійно-психологічної підготовки представлені у працях вітчизняних вчених (В. Андросюк, В. Барко, Ю. Бойко-Бузиль, Л. Казміренко, І. Охріменко, І. Пампура та ін.). Професійно-психологічна підготовки визначається як система заходів, спрямованої на соціально-професійний розвиток особистості правоохоронця, пріоритетними з яких є професійна стійкість, спостережливість, уміння встановлювати контакти у спілкуванні [2].

Ю. Бойко-Бузиль, відзначаючи інтегративний характер професійної підготовки поліцейських, вказує на необхідність її адаптації у відповідності до сучасних умов. Це потребує не лише оновлення наявних програм підготовки, а й впровадження новітніх технологій, удосконалення організаційно-управлінської роботи та розвитку ключових компетентностей, а саме: лідерство, комунікація, психологічна стійкість, здатність до оперативного прийняття рішень тощо [3].

В умовах воєнного стану першочерговим завданням виступає підготовка кадрів до роботи в умовах екстремальних і кризових ситуацій. У системі професійно важливих рис

особистості правоохоронця (психофізіологічних, моральних, інтелектуальних, мотиваційних і комунікативних), відзначається необхідність їх формування на всіх етапах професійної діяльності [4].

Важливою умовою ефективності професійної підготовки також є індивідуальний підхід до кожного курсанта на етапі його навчання в ЗВО із специфічними умовами та врахування індивідуальних характеристик [5]. У зв'язку з цим наголошується доцільність вивчення запитів курсантів під час побудови індивідуальної освітньої траєкторії [6]. В процесі професійної підготовки важливо враховувати психологічний зміст структури особистості поліцейських із різними рівнями особистісної здійсненності [7]. Обґрунтовано необхідність удосконалення напрямів методичного забезпечення психологічної компетентності працівників поліції під час базової та післядипломної освіти [8].

Таким чином, професійно-психологічна підготовка майбутніх правоохоронців висуває перед закладами вищої освіти із специфічними умовами навчання необхідність оновлення змісту та методів, застосування інноваційних технологій з урахуванням вимог воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 р. № 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text>.

2. Гончарова Н. О. Особливості професійно-психологічної підготовки працівників правоохоронної діяльності. *Психологія і особистість*. 2021. № 2 (20). С. 165–175. DOI: 10.33989/2226-4078.2022.1.252065

3. Бойко-Бузиль Ю. Ю. Особливості та специфіка професійної підготовки поліцейських в Україні. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Психологія»*. 2024. № 9 (37). С. 1075–1087. DOI: 10.52058/2786-5274-2024-9(37)-1075-1087

4. Пампура І. І., Бойко-Бузиль Ю. Ю. Професійно важливі якості у системі професійної підготовки поліцейських.

Перспективи та інновації науки. Серія «Психологія». 2024. № 9(43). С. 631–643. DOI: 10.52058/2786-4952-2024-9(43)-631-643

5. Сашуріна О., Ларіонов С. Психологічні ресурси особистості правоохоронців на етапі фахової підготовки. *Наука і освіта.* 2021. № 3. С. 29–37. DOI: 10.24195/2414-4665-2021-3-4

6. Думко Н. В. Врахування особистісних запитів курсантів поліції на побудови власної траєкторії навчання. *Наукові записки.* 2021. № 145. С. 54–62. DOI: 10.31392/nz-npu-145.2019.06

7. Пономаренко Я. С. Психологічний зміст особистісних факторів у поліцейських з різним рівнем особистісної здійсненності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Психологія».* 2022. № 1. С. 72–76. DOI: 10.32782/psy-visnyk/2022.1.14

8. Ромашенко В. Є., Гурський В. Є. Методичні вдосконалення психологічної компетентності працівників поліції під час базової та післядипломної освіти. *Правовий часопис Донбасу.* 2022. № 1(78). С. 200–212. DOI:10.32366/2523-4269-2022-78-1-200-2112022

Роман Клименко,

здобувач кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ПОЛІГРАФОЛОГА

Сучасна потреба в реалізації поліграфологічного дослідження характеризується суттєвою зростаючою динамікою. Про це свідчить збільшення, притаманне як кількості проведених досліджень, так й кількості сфер його застосування. Традиційно в сфері безпеки та оборони нашої держави поліграфологічне дослідження здійснюється в межах кадрового відбору, під час службових перевірок персоналу в органах та підрозділах НПУ, ЗСУ, СБУ та інших структур; в ході розкриття та розслідування кримінальних злочинів тощо. В корпоративному секторі активно поліграф застосовується для перевірки комерційними компаніями кандидатів на посади, пов'язані з доступом до конфіденційної інформації, фінансів чи зброї; для зменшення ризику найму

неблагонадійних працівників та запобігання розкраданням; для розслідування репутаційних конфліктів та інцидентів тощо. Водночас, актуальність застосування поліграфа в період війни особливо зростає, і це пояснюється низкою ключових чинників, а саме: під час війни ризики інфільтрації та активізації з боку ворожих агентів, диверсантів, колаборантів значно зростають; збільшується необхідність протидії привласненню гуманітарної допомоги, розкраданню державного майна, саботажу та незаконних схем; зростає потреба в перевірці мотивації та виявлення потенційних загроз усередині органів та підрозділів сектору безпеки та оборони; критично важливим є проведення оцінки правоохоронців, воєнних та цивільних осіб, що мають доступ до розподілу та охорони зброї, стратегічних об'єктів, бойових ресурсів тощо. Енергетика, зв'язок, медицина, логістика – ці сфери вразливі під час війни та обумовлюють необхідність перевірки персоналу критичної інфраструктури (достовірність даних про співробітників, визначення потенційних загроз, контроль за доступом до критичних систем). Окремим чинником виступає потреба в застосуванні поліграфа в процесі допиту військових злочинців держави-агресора та фільтрації звільнених з полону. Узагальнюючи, можна стверджувати, в період воєнного стану поліграф виступає додатковим засобом зміцнення безпеки, довіри та контролю, який допомагає правоохоронним та військовим структурам нашої держави приймати зважені рішення та запобігати актуальним загрозам.

Зростання потреби у застосуванні психофізіологічних досліджень для вирішення вищезазначених завдань зумовлює необхідність наукового обґрунтування засобів мінімізації потенційних помилок, пов'язаних із психологічними особливостями суб'єкта поліграфологічної діяльності, опрацюванням форм та методів його підготовки й збереження професійної ефективності тощо. Певні спекти наведених питань стали предметом розвідок низки науковців, серед яких можна виокремити дослідження В. Барка, В. Бедан, О. Мотляха, Л. Палія, Р. Яремчук, L. Kron, R. Nelson, J. Synnott та ін.

Узагальнюючі можна стверджувати, що в сучасних умовах актуалізуються наукового розгляду профілю професійної придатності поліграфолога та удосконалення проблем, пов'язаних з психологічними особливостями суб'єктів поліграфологічних досліджень. Працездатність розглядається як здатність фахівця підтримувати оптимальний рівень психофізіологічної активності, необхідний для якісного виконання професійних функцій. На наш погляд, працездатність поліграфолога – багатофакторне явище, у структурі якого домінують психологічні складові: емоційна стійкість, розвиток пізнавальної сфери, комунікативна компетентність, етичність та професійна культура, професійна мотивація тощо.

Ефективний поліграфолог поєднує технічну грамотність (розуміння принципу роботи приладу, що застосовується, змісту та релевантності доступних для використання методик) та високий рівень розвитку низки психологічних компетенцій: емоційної стійкості, уважності до деталей, здатності до емпатичного і водночас нейтрального спілкування з респондентом тощо.

Реалізація професійної діяльності в умовах воєнного стану зумовлює важливість розгляду рівня розвитку емоційно-вольової регуляції поліграфолога як чинника його професійної працездатності. Хронічний стрес і емоційне вигорання поліграфолога знижують точність інтерпретації ним фізіологічних сигналів і підвищують ризик упереджених рішень та висновків. Поліграфолог стикається з емоційно напруженими ситуаціями та об'єктами: підозрювані у злочинах, конфліктні співбесіди, високий ступінь відповідальності. Емоційно-вольова регуляція забезпечує здатність: залишатися спокійним у конфліктних умовах; уникати емоційної зараженості респондентом; запобігати імпульсивним рішенням; підтримувати професійну дистанцію без втрати емпатії.

Тривала ментальна напруга поліграфолога та монотонність аналізу графіків можуть спричиняти когнітивне виснаження, що впливає на точність формулювання ним результатів дослідження. Когнітивна складова працездатності поліграфолога включає

здатність: підтримувати тривалу концентрацію; опрацьовувати великі обсяги інформації; розрізняти реальні фізіологічні реакції та випадкові артефакти; критично мислити та виключати особисті очікування з інтерпретації.

Комунікація є центральним елементом поліграфологічної процедури. Якість передтестової бесіди впливає на готовність досліджуваного співпрацювати, його рівень тривоги та валідність відповіді. Поліграфолог повинен володіти навичками: активного слухання; конфліктологічної компетентності; чіткого формулювання запитань; емпатії при збереженні нейтральності. Невірна комунікативна тактика поліграфолога може викликати опір, підозру чи агресію, що спотворює фізіологічні реакції. Іншими словами, вміння налагодити контакт, встановити довіру й одночасно сформулювати нейтральні, чіткі запитання поліграфолога – ключ до створення диференційної емоційної значущості дослідження. Неправильна передтестова бесіда підриватиме валідність тесту.

Усвідомлення етичних меж, прав суб'єкта і правова грамотність знижують внутрішнє напруження поліграфолога (страх помилки/юридичної відповідальності) і убезпечують процедуру від зовнішнього тиску. Етична культура безпосередньо впливає на психологічний стан поліграфолога. Усвідомлення своєї відповідальності та дотримання етичних норм зменшує внутрішню напругу та формує правильну професійну мотивацію. Міжнародна асоціація поліграфологів наголошує на важливості етичних стандартів для підвищення довіри до методу (АРА, 2019). Ключовими етичними принципами діяльності поліграфолога визначаються наступні: неупередженість; конфіденційність; дотримання прав людини; добровільність проходження тесту; заборона психологічного тиску та маніпуляцій.

Працездатність поліграфолога залежить і від організаційних умов. Робоче навантаження, графік (нічні зміни), умови конфіденційності та наявність підтримки з боку керівництва впливають на працездатність поліграфолога. Серед найбільш важливих можна виокремити такі організаційні умови: чіткий регламент кількості тестів на день; якісне робоче місце (освітлення,

ізоляція від шуму); доступ до психологічної підтримки; супервізії та практика peer-review; регулярне професійне навчання.

Досвід провідних правоохоронних структур світу (Nelson, 2016) свідчить, що системна підготовка та підтримка спеціалістів значно зменшує кількість помилок.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що працездатність поліграфолога – це інтегративна якість, що формується поєднанням професійних знань, психологічної стійкості, етичної свідомості та сприятливих організаційних умов. Системний підхід до підбору, навчання й підтримки фахівця зменшить ризики помилок і підвищить довіру до результатів досліджень.

Список використаних джерел

1. American Polygraph Association. (2019). Електронний ресурс: https://polygraph.org/docs/adopted_8-23-19_APA_STANDARDS_OF_PRACTICE.pdf.

2. Nelson K. V., Smith A. P. Occupational stress, coping and mental health in Jamaican police officers. *Occup Med (Lond)*. 2016. № 66(6). P. 488–491. DOI: 10.1093/ocmed/kqw055

Аліна Колінько,

здобувач ступеня вищої освіти магістра інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Галич,

доцент кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, доктор філософії в галузі психології, доцент

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ПРАВООХОРОНЦІВ ЯК НАСЛІДОК ХРОНІЧНОГО СТРЕСУ: МЕХАНІЗМИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Професійна діяльність працівників правоохоронних органів є однією з найбільш напружених і психоемоційно виснажливих сфер суспільної праці. Вона вимагає від

особистості не лише високого рівня фізичної витривалості, а й стабільності емоційних і когнітивних процесів, здатності до швидкого прийняття рішень у стресових умовах, витримки, самоконтролю та відповідальності за наслідки власних дій. Постійна дія професійних стресорів формує особливий психологічний клімат, у межах якого закономірно виникає синдром професійного вигорання, що стає однією з найбільш поширених проблем серед представників силових структур [1, с. 72].

У контексті психології праці професійне вигорання розглядається як стан емоційного, фізичного та інтелектуального виснаження, що виникає внаслідок тривалого впливу хронічного стресу. Воно проявляється у зниженні мотивації, втраті інтересу до професійної діяльності, відчутті безпорадності, емоційній спустошеності та в цілому – у деформації професійної ідентичності. У правоохоронців ці процеси відбуваються інтенсивніше через постійний контакт із соціально небезпечними ситуаціями, агресією, смертю, стражданням, порушенням норм та моральних принципів, що призводить до етичного й емоційного конфлікту [1, с. 74].

Дослідники зазначають, що ключовими психологічними механізмами розвитку синдрому вигорання є емоційне виснаження, деперсоналізація та редукція особистих досягнень [2, с. 34]. Емоційне виснаження є первинною фазою, яка характеризується почуттям надмірного навантаження, втратою енергії та зниженням здатності до співпереживання. Поступово формується захисна установка у вигляді деперсоналізації, коли працівник віддаляється від своїх емоційних реакцій, сприймає колег та громадян відчужено, що унеможливує повноцінну комунікацію. На пізніх стадіях з'являється редукція особистісних досягнень, тобто зниження самооцінки, відчуття професійної некомпетентності та безпорадності, які часто супроводжуються психосоматичними порушеннями [2, с. 36].

Феномен професійного вигорання серед правоохоронців має тісний зв'язок із посттравматичними стресовими розладами (ПТСР), що обумовлено спільністю патогенетичних механізмів. Тривале перебування у стані готовності до небезпеки активує

системи стресової реакції організму, що призводить до хронічного підвищення рівня кортизолу, порушення сну, змін у когнітивній сфері. Поступово це переростає в стійкі зміни особистісної структури, зокрема у формі тривожності, роздратованості, емоційної байдужості [1, с. 81]. Дослідження вказують, що тривалий хронічний стрес у представників поліції сприяє формуванню замкнених механізмів «стрес – румінації – вигорання», у яких людина безперервно повертається до травматичних подій, переосмислює їх і підсилює власний стан виснаження [2, с. 38].

Хронічний стрес у правоохоронній сфері має особливу соціально-психологічну природу. Він формується не лише через контакт із загрозливими чи кризовими ситуаціями, але й через специфіку міжособистісних відносин у колективі, високий рівень формалізації спілкування, постійну оцінку з боку керівництва та суспільства. Наявність субординаційної системи, у якій прояв емоцій часто сприймається як слабкість, створює додатковий бар'єр для емоційного розвантаження та пошуку підтримки. Як наслідок, накопичення невисловлених переживань перетворюється на хронічну напругу, яка стає фоном для формування синдрому вигорання [3, с. 42].

Важливим чинником, що зумовлює вигорання, є невідповідність між вимогами професії та ресурсами особистості. У ситуаціях, коли правоохоронець не має можливості впливати на обставини або відчуває брак підтримки, формується відчуття безпорадності, що супроводжується втратою контролю та сенсу діяльності. Згідно з сучасними дослідженнями, така «когнітивна пастка» сприяє розвитку депресивних тенденцій, зниженню адаптаційних можливостей і появі девіантних форм поведінки – агресії, уникання чи залежності [2, с. 40].

Психологічні наслідки вигорання проявляються на декількох рівнях. На індивідуальному – це втрата професійної мотивації, зниження працездатності, поява емоційної байдужості, порушення міжособистісних контактів. На організаційному – зростає кількість конфліктів у колективі, порушується дисципліна, падає рівень довіри до керівництва.

На суспільному – підвищується ризик неетичної поведінки, жорстокого ставлення до громадян, що знижує авторитет правоохоронних інституцій [1, с. 86].

Профілактика професійного вигорання має базуватися на системному підході, який поєднує організаційні, психологічні та освітні заходи. Зокрема, ефективними виявляються програми психологічного супроводу, спрямовані на формування навичок емоційної саморегуляції, розвиток стресостійкості, підвищення рівня усвідомлення власних ресурсів [3, с. 43]. Значущим є запровадження періодичних тренінгів і супервізій, під час яких працівники мають можливість аналізувати власний досвід, обговорювати складні випадки та отримувати емоційну підтримку.

В організаційному контексті необхідно створювати умови, які мінімізують вплив хронічного стресу: оптимізувати робоче навантаження, забезпечити ротацию обов'язків, удосконалити систему мотивації та відпочинку. Керівники підрозділів мають бути підготовленими до раннього виявлення ознак емоційного виснаження в підлеглих, сприяти формуванню сприятливого психологічного клімату, у якому підтримка та довіра розглядаються як елементи професійної культури [3, с. 44].

Не менш важливим є розвиток культури психопрофілактики в межах правоохоронних структур. Психологічне консультування, індивідуальна терапія, групові заняття з елементами релаксації та майндфулнесу мають стати складовою частиною системи професійного супроводу. Особливу увагу слід приділяти формуванню навичок когнітивно-поведінкової самопомоги, які довели свою ефективність у зниженні рівня румінацій і підвищенні адаптивності [2, с. 39].

Отже, синдром професійного вигорання серед правоохоронців є складним багатокомпонентним явищем, що формується під впливом хронічного стресу, організаційних факторів та індивідуально-психологічних особливостей особистості. Його подолання вимагає інтегрованих зусиль як на рівні державної політики у сфері охорони психічного здоров'я працівників, так і на рівні внутрішніх психологічних служб. Своєчасна діагностика, надання емоційної підтримки, створення

умов для відновлення ресурсів та підвищення психологічної грамотності персоналу є ключовими напрямками, що забезпечують збереження психічного благополуччя правоохоронців і підвищують ефективність їхньої професійної діяльності [1; 3].

Список використаних джерел

1. Burnout and Post-traumatic Stress Disorders in Police Officers: Systematic Review and Meta-analysis. *Journal of Police and Criminal Psychology*. 2025. Vol. 40. № 2. P. 70–88.

2. Ruminations and occupational stress as predictors of post-traumatic stress disorder and burnout among police officers. *Psychiatry Research*. 2021. Vol. 299. P. 33–41.

3. Психологічне благополуччя та стратегії протидії професійному вигоранню працівників правоохоронних органів. *Public Administration and Law Review*. 2023. Вип. 3 (11). С. 40–46.

Віталіна Костенко,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
експертно-криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Галич,

доцент кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор філософії в галузі психології,
доцент

ВПЛИВ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Освітнє середовище вищого навчального закладу впливає на формування особистості майбутнього поліцейського через надання знань і навичок, формування професійної етики та цінностей, розвиток комунікативних та лідерських якостей та створення умов для фізичного і психологічного розвитку. Це комплексний вплив, що охоплює як теоретичну підготовку, так і практичну адаптацію до майбутньої професії. За визначенням

освітнє середовище є сукупністю соціально-педагогічних, психологічних, матеріально-технічних і інформаційних умов, які сприяють розвитку, навчання й виховання особистості.

Дослідження різних аспектів впливу освітнього середовища закладів вищої освіти на формування особистості майбутнього поліцейського представлено у працях низки українських учених. Зокрема, В. О. Блінов аналізує психологічні механізми професійного становлення курсантів закладів системи МВС; О. В. Тимченко досліджує особливості психологічної готовності до професійної діяльності в екстремальних умовах; С. Д. Максименко обґрунтовує значення соціально-психологічних чинників у розвитку особистості фахівця; О. Ф. Бондаренко акцентує увагу на формуванні морально-ціннісних орієнтацій правоохоронців у процесі професійної підготовки. Значний внесок у розроблення проблеми психологічної адаптації зробила Т. М. Титаренко, яка описує концепцію життєстійкості та адаптації особистості в умовах професійних викликів. Питанням формування професійної компетентності та психологічної культури працівників поліції присвячені також праці В. О. Климчука, О. М. Бандурки, І. І. Приходька, В. В. Москаленка [1].

Становлення та розвиток професійної ідентичності правоохоронців здебільшого відбувається під час навчання у ЗВО системи МВС. Розвиток професійної направленості особистості як майбутнього спеціаліста під час навчання у вищому навчальному закладі проходить ряд етапів. По-перше, етап широкого знайомства з професією, пов'язаний зі вступом до нової соціальної ролі, освоєнням загальних наукових та спеціальних основ професії. По-друге, етап спеціалізованого розвитку направленості особистості, який пов'язаний з розвитком професійного інтересу, набуттям упевненості у правильному виборі професії, посиленням інтересу до спеціальних предметів та навчально-виховного процесу. По-третє, етап укріплення професійної спрямованості, пов'язаний з установками на майбутню успішну діяльність, бажаннями та намірами її повного засвоєння. Тож професійний розвиток, розпочинаючись із вибору

професії, усвідомлення її змісту і формування власних уявлень про неї, вперше яскраво актуалізується під час навчання у вищому навчальному закладі, де підготовка до виконання професійних функцій стає цілеспрямованою і структурованою, чітко зорієнтованою на певне коло професій.

Структурними компонентами формування особистості в курсантів є: педагогічний компонент – це вплив особистості викладача; соціальний компонент – це соціальний клімат в навчальному закладі інформаційні технології – оснащення аудиторій, доступ до сучасних технологій, спортивної бази, бібліотек [2].

Особистість викладача у вищому навчальному закладі має визначальний вплив на формування особистості майбутнього поліцейського. У цьому процесі викладач виступає не лише джерелом знань, а й моральним орієнтиром, наставником, вихователем і прикладом для наслідування.

Майбутні поліцейські, перебуваючи на етапі активного формування особистості, часто ідентифікують себе з авторитетними фігурами, зокрема з викладачами. Якщо викладач дотримується норм етики, демонструє повагу до студентів, поводить себе гідно, чесно, справедливо – це сприяє формуванню аналогічних якостей у курсантів: доброчесності, справедливості, гуманізму, рішучості.

Особливу цінність має викладач, який має реальний досвід роботи в поліції – передає не лише теоретичні знання, а й практичні кейси, формує реалістичне уявлення про роботу в поліції, готує до нестандартних ситуацій. Особистість викладача – це один із головних чинників формування особистості майбутнього поліцейського. Його професіоналізм, моральні якості, стиль спілкування, педагогічна культура і життєва позиція безпосередньо впливають на майбутнього працівника поліції.

Соціальний клімат – це сукупність міжособистісних стосунків, норм поведінки, морально-психологічна атмосфера в колективі (курсантському, викладацькому), рівень підтримки, довіри, справедливості та співпраці в навчальному середовищі.

Соціальний клімат у ЗВО є одним із ключових чинників формування особистості майбутнього поліцейського. Він впливає на розвиток моральних якостей, психологічної стійкості, комунікативних навичок, професійної мотивації. Позитивне соціальне середовище сприяє становленню високоморального, відповідального, відкритого до людей правоохоронця, тоді як негативне – може спричинити викривлення цінностей, професійне вигорання та девіантні прояви в поведінці.

Позитивний соціальний клімат забезпечує емоційну підтримку, допомагає подолати стрес, тривожність, конфлікти. Завдяки доброзичливій атмосфері курсанти навчаються відповідальності, відкритості, толерантності, ініціативності.

Інформаційні технології стрімко проникають у всі сфери життя людини, й освіта не є винятком. Використання комп'ютерів, Інтернету та інших цифрових інструментів відкриває нові можливості для навчання, роблячи його більш ефективним, цікавим та доступним з одного боку.

Інформаційні технології у ЗВО охоплюють: використання електронних платформ навчання (Moodle, Google Classroom, тощо), відеолекції, онлайн-курси, інтерактивні тренажери, віртуальне моделювання ситуацій (симуляції оперативних дій, розслідувань), застосування штучного інтелекту в навчальних цілях, цифрові бібліотеки, бази даних, правові системи. А навчання в умовах нашого часу з огляду нестабільності навчання в офлайн режимі, можна легко перейти на навчання у дистанційну форму.

Сучасні технології дозволяють візуалізувати складні поняття, моделювати процеси, використовувати інтерактивні завдання та тести, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Інформаційні технології відіграють дедалі важливішу роль у сучасному освітньому просторі. Їх використання може зробити навчання більш ефективним, цікавим та доступним для всіх [3].

Отже, проаналізувавши основні аспекти теми, можна дійти висновку, що важливим для формування майбутнього працівника поліції у процесі навчання є вплив особистості викладача, соціальний клімат навчального закладу та інформаційні

технології. Саме ці чинники сприяють не лише засвоєнню професійних знань та навичок, але й формуванню моральних якостей, високого рівня дисциплінованості, відповідальності та стійкої професійної мотивації. Ефективна взаємодія між курсантами і викладачами, підтримка позитивного освітнього середовища, а також інтеграція сучасних цифрових засобів навчання забезпечують комплексний розвиток особистості та професійної компетентності майбутніх правоохоронців.

Список використаних джерел

1. Братко (Сорока) М. В. Сутнісний зміст поняття «освітнє середовище ВНЗ». *Педагогічна освіта: теорія і практика* : зб. наук. праць. Київ, 2012. Т. 18. С. 50–55.

2. Борисова О. М. Про роль професійної діяльності в розвитку особистості. *Психологічне формування і розвиток особистості*. Львів, 2002. С. 146.

3. Ліщинська Л. Б. Використання інноваційних і традиційних технологій навчання у ВНЗ в умовах інформатизації освіти. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія* : матеріали міжвуз. вебінару. Вінниця, 2017. С. 56–60. URL: http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf

Анна Лапутько,

аспірант науково-дослідної лабораторії з проблем управління правоохоронною діяльністю та її психологічного супроводження інституту навчально-наукового інституту післядипломної освіти Національної академії внутрішніх справ

ВТРАТА ПОБРАТИМА: ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Актуальність наукового аналізу проблеми психології втрати побратимів в сучасних українських реаліях життя складно переоцінити. Це обумовлено комплексом гуманітарних, культурних, соціальних та психологічних, чинників. Збройна агресія проти України спричинила масштабні бойові дії, що

супроводжуються значними та чутливими людськими втратами. Наші захисники стикаються зі смертю близьких бойових товаришів, що формує специфічний тип психологічної травми – втрату побратима, яка поєднує елементи бойового стресу, горювання, почуття провини за виживання, порушення ідентичності та трансформацію морально-ціннісних орієнтирів. Розгляд зазначеної проблематики обумовлено важливістю:

– гуманітарного виміру післявоєнного відновлення. Повоєнне суспільство нашої держави потребуватиме глибокого осмислення досвіду втрат, формування культури пам'яті та зцілення. Дослідження військового горя створює основу для майбутніх соціальних програм підтримки ветеранів, жертв війни та місцевих громад;

– посилення національної безпеки та обороноздатності країни. Ефективність підрозділів сектору безпеки та оборони тісно пов'язана з морально-психологічним станом їх особового складу. Адекватне реагування на втрати й підтримка бойового духу є критичними для збереження боєздатності, згуртованості та стійкості органів та підрозділів;

– поглиблення розуміння феномена бойового братерства. В українських захисників формується особлива система внутрішньогрупових зв'язків, яка заснована на довірі, спільному життєвому ризику, відповідальності та взаємній підтримці. Її руйнування через втрату побратима має потужний вплив на цінності, світогляд і соціальну поведінку особистості захисника;

– формування комплексної системи психологічної реабілітації та підтримки. Науково обґрунтовані результати дослідження щодо специфіки переживання втрати побратимів є необхідною базою для розроблення державних програм психосоціальної реінтеграції комбатантів, адаптації існуючих та створення інноваційних методик кризового консультування й терапії військовослужбовців та ветеранів, визначення засад супроводу родин загиблих;

– збереження психічного здоров'я військовослужбовців і ветеранів. Своєчасне розуміння механізмів переживання втрати та виявлення факторів ризику розвитку посттравматичних

розладів надає можливість підвищити ефективність психологічної допомоги, зменшити ризики вияву хронічного перебігу переживання травматичного досвіду. Це в свою чергу дозволяє попередити соціальну дезадаптацію.

Таким чином, наукове вивчення психології втрати побратимів в Україні має значну практичну, теоретичну й суспільну вагу, сприяє підвищенню психологічної стійкості військових, формуванню ефективної системи реабілітації та є важливим складником гуманітарної безпеки держави в умовах тривалої війни та майбутнього відновлення.

Результати наукових досліджень доводять, на наш погляд, низку засадничих положень, які повинні бути покладанні в основу здійснення психологічної допомоги комбатантам, а саме:

1) загибель побратима підвищує ризик розвитку ПТСР, тривалого горя та депресивних розладів (Na PJ et al., 2023);

2) у військовому середовищі зв'язки усередині підрозділу формуються на основі довіри та взаємної відповідальності, що робить втрату особливо значущою (Mowat J., 2013);

3) в умовах активних бойових дій військові часто не мають можливості повноцінно прожити горе, що ускладнює процес відновлення (Worden, 2018).

Наведене обумовлює розуміння того, що феномен втрати побратима є одним із найсильніших психотравмуючих чинників у бойових умовах.

Психологічну природу втрати побратима можна розглядати як комплексну травму, що поєднує елементи шоку, гострого стресу та трауру. Інтенсивність реакцій залежить від: рівня емоційного зв'язку; ступеня небезпеки під час загибелі; наявності почуття провини вцілілого.

Втрати в умовах війни супроводжуються унікальними психологічними реакціями, які потребують професійної підтримки. Ефективність допомоги залежить від: розуміння специфіки бойового досвіду, інтеграції міжнародних протоколів, етичного та емпатійного підходу.

Узагальнюючи зарубіжний та вітчизняний досвід можна сформулювати низку основних принципів здійснення

психологічної допомоги військовослужбовцям при втраті побратима. Вони базуються на сучасних підходах кризової, травматичної та військової психології:

1) прийняття горя як природної реакції (визнання нормальності болю, шоку, гніву, почуття провини, відчуження; підтримка права військового на власний темп переживання втрати);

2) безумовна підтримка та емпатія (активне слухання без тиску «тримайся», «не плач», «потрібно жити далі»; створення безпечного простору для висловлювання емоцій);

3) повага до військових ритуалів і традицій (підтримка у прощанні з побратимом; визнання значущості бойового братерства);

4) уникнення патологізації реакцій (визнавати можливість гострої стресової реакції; постійний моніторинг переживання втрати);

5) орієнтація на ресурси (допомога у пошуку внутрішніх (віра, цінності, життєвий досвід) і зовнішніх ресурсів (підтримка підрозділу, сім'ї, фахівців);

6) підтримка соціальних зв'язків у підрозділі (при можливості та в безпечній обстановці заохочення до групових обговорень, «колективного горювання»; сприяння збереженню бойового духу та взаємної підтримки);

7) робота з почуттям провини та суб'єктивно незавершеними діями (допомога у проживанні «чому він, а не я», «я міг запобігти»; використання технік подолання втрати);

8) поступова адаптація до повсякдення.

Головний вектор надання психологічної допомоги – не «забути» побратима, а навчитися жити, зберігаючи пам'ять і продовжуючи службу та життя.

Список використаних джерел

1. Na P.J., Fischer I.C., Shear K.M., Pietrzak R.H. Prevalence, Correlates, and Psychiatric Burden of Prolonged Grief Disorder in U.S. Military Veterans: Results From a Nationally Representative Study. *Am J Geriatr Psychiatry*. 2023. № 31(7). P. 543–548. DOI: 10.1016/j.jagp.2023.02.007

2. Mowat J. On Combat: The Psychology and Physiology of Deadly Conflict in War and in Peace: *Journal of Paramedic Practice*. 2013. Vol. 6. DOI: <https://doi.org/10.12968/jpar.2014.6.6.322a>

3. Grief Counselling and Grief Therapy: A Handbook for the Mental Health Practitioner / J. William Worden. New York, NY : Springer, 2018. Pp. XV + 293.

Наталія Липницька,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового експертно-
криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Ольга Воробйова,

старший викладач кафедри юридичної
психології Національної академії
внутрішніх справ, доктор філософії в
галузі психології

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ НА ДЕФОРМАЦІЮ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ПРАВООХОРОНЦЯ

Правоохоронна діяльність супроводжується високим рівнем професійного стресу, що зумовлено постійними викликами, підвищеним рівнем відповідальності та соціальною значущістю виконуваних завдань. Поєднання непередбачуваності подій, необхідності реагування на небезпечні ситуації та дотримання високих морально-етичних стандартів створює умови, за яких стрес стає невід'ємною складовою професійного життя поліцейських. Вплив стресу на представників правоохоронних органів має комплексний характер, позначаючись як на професійній ефективності, так і на загальному рівні особистісного благополуччя [1].

Джерела такого стресу є різноманітними й відображають складну взаємодію між особистістю працівника та умовами його професійного середовища. До основних стресорів належать: невідповідність між очікуваннями людини та можливостями роботи, а також між вимогами професії і здатністю особи їм

відповідати; організаційні особливості робочого середовища; специфічні професійні вимоги та рольові характеристики; індивідуальні відмінності та очікування; фізичні параметри навколишнього середовища. У професійній діяльності також виділяються стресори, пов'язані з груповими процесами та організаційною структурою. Одним із наслідків тривалого впливу стресорів є емоційне вигорання – стан фізичного, емоційного та когнітивного виснаження, що найбільш виражено проявляється у професіях соціальної спрямованості.

Більшість поліцейських сприймають стрес як невід'ємну складову своєї роботи. Стрес визначається як порушення внутрішньої рівноваги, яке виникає у відповідь на зовнішні або внутрішні подразники, тобто стан напруження під впливом емоційно-негативних і екстремальних факторів середовища. Виділяють три основні типи реакцій на стрес: боротьба, завмирання, втеча [4]. Для поліцейських це означає необхідність швидкої мобілізації ресурсів, прийняття рішень у критичних умовах і підтримання контролю над поведінкою навіть у ситуаціях загрози життю.

Хронічний вплив стресових факторів може мати як психологічні, так і фізіологічні наслідки. На психологічному рівні це проявляється у розвитку тривожності, депресивних станів, емоційного виснаження або посттравматичного стресового розладу. Фізіологічно тривалий стрес підвищує ризик серцево-судинних захворювань, порушень сну, ослаблення імунної системи, що в цілому знижує професійну надійність працівника. У професійному вимірі наслідки стресу виявляються у зниженні уваги, концентрації, оперативності мислення, що підвищує ймовірність помилок під час виконання службових завдань і може створювати потенційну загрозу для суспільної безпеки [1].

Професійний стрес можна розглядати як аспект професійної деформації особистості, яка часто стає наслідком зростання та формування спеціаліста. Це своєрідна «плата» за високі амбіції, сильну захопленість певною діяльністю, а також за ранню чи надмірно вузьку спеціалізацію [2]. За дослідженнями В. Медведєва, тривале перебування в умовах підвищеного

напруження призводить до змін у структурі особистості працівника та трансформації окремих рис характеру. У сучасній психологічній науці професійна деформація розглядається як зміна стереотипів сприйняття, ціннісних орієнтацій, стилю спілкування та мислення, що зумовлюється тривалим виконанням професійних функцій. Її характерними ознаками є професійний нігілізм, емоційна нестійкість, звинувачувальна позиція, схильність до використання психологічного захисту, що знижує ефективність професійної діяльності [3].

Отже, стрес є одним з чинників, що впливає на формування та розвиток деформації особистісних якостей правоохоронців. Його хронічний вплив призводить до змін у системі цінностей, емоційного реагування та поведінкових стратегій працівника, що знижує ефективність професійної діяльності й ускладнює соціальну взаємодію. З огляду на це, профілактика професійного стресу, розвиток навичок саморегуляції та підтримання психологічного здоров'я працівників поліції мають стати пріоритетними напрямками у системі психологічного забезпечення професійної діяльності поліцейських.

Список використаних джерел

1. Зінченко Д. А., Гопко Д. О. Психологічне здоров'я працівників в підрозділах безпеки і оборони України. *Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України*. Харків : НА НГУ, 2023. С. 131–134.
2. Лозінська Н. Психотравма як наслідок травматичного стресу в різних напрямках сучасної психології. *Вісник Національного Університету Оборони України*. 2019. № 50 (2). С. 65–73.
3. Медведєв В. С. Професійно-психологічна компетентність працівників Національної поліції як підгрунтя профілактичної діяльності. *Правові, психологічні та педагогічні проблеми профілактики правопорушень* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Одеса, 28 жовт. 2016 р.). Одеса : ОДУВС, 2016. С. 58–60.

4. Навроцька В. Окремі аспекти діяльності патрульної поліції у період воєнного стану. *Молодий вчений*. 2022. № 6. С. 121–136.

Вадим Лобасюк,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
експертно-криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Тетяна Сняткова,

доцент кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор філософії за спеціальністю
«Спеціальна освіта»

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

Умови роботи в правоохоронних органах, де панують екстремальність та непередбачуваність, вимагають від співробітників блискавичної реакції та високої готовності. Однак, оскільки значну частину кадрів становлять молоді фахівці, часто спостерігається їхня недостатня підготовка до виконання службових обов'язків. Головна причина приховується в складній адаптації випускників закладів вищої освіти системи МВС до реалій служби: теоретичні знання про спеціальну техніку та нормативно-правову базу, набуті під час навчання, швидко втрачають актуальність, змушуючи новачків освоювати нові правила та протоколи на практиці. Крім того, постійне зростання вимог до юридичних компетенцій та навичок спілкування спонукає до безперервної самоосвіти й саморозвитку. Адже, саме ефективна комунікація – ключ до успішної роботи поліцейського, тому до неї пред'являються суворі стандарти.

Поняття «комунікативної компетентності» трактується науковцями в різних аспектах: як внутрішня готовність індивіда до реалізації процесів спілкування (за Ю. Азаровим, М. Коцем, Н. Кузьміною, Д. Узнадзе та іншими); як уміння налагоджувати й

утримувати потрібні зв'язки з оточенням на основі набору знань, практичних навичок і вмінь, що сприяють продуктивному обміну думками, дозволяють регулювати інтенсивність і сферу взаємодії, а також досягати взаєморозуміння з співрозмовником (Г. Васильєв, В. Кан-Калік, Ю. Жуков, Я. Коломінський, Л. Петровська); як раціональне й прагматичне застосування соціальних компетенцій у повсякденному спілкуванні (Г. Васильєв, О. Леонтьєв); як інтегральний набір здібностей людини (В. Гаркуша, М. Заброцький, К. Платонов та інші); як сукупність індивідуальних рис характеру (Г. Айзенк, П. Горностаї, В. Злівков, Р. Кеттел, М. Молоканов, Г. Оллпорт та інші); як важливий елемент, що сприяє досягненню професійної майстерності (А. Деркач, Н. Кузьміна, С. Максименко, Л. Орбан-Лембрик та інші).

У сучасних дослідженнях українських вчених, комунікативна компетентність часто описується як система внутрішніх ресурсів особистості, необхідних для ефективних дій у міжособистісних ситуаціях, включаючи швидке встановлення ділових чи товариських контактів, а також як сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують адаптивність у спілкуванні [6, с. 209].

Закон України «Про Національну поліцію», зокрема його другий розділ, визначає основні принципи роботи поліції, акцентуючи на відкритості та прозорості її діяльності, а також на взаємодії з громадськістю на засадах партнерства. Це обумовлено тим, що поліцейські щодня в процесі виконання своїх обов'язків контактують з численними громадянами, що вимагає від них не тільки ефективної та конструктивної комунікації з населенням, але й глибокої обізнаності в законодавстві для всіх співробітників Національної поліції України.

Правильний вибір методів і прийомів спілкування дає змогу працівникові поліції запобігти ескалації конфліктів під час контактів з громадськістю. Конфліктні ситуації в комунікації можуть виникати через низку факторів, зокрема коли відправник повідомлення подає його неадекватно або отримувач спотворює його розуміння, що спричиняє непорозуміння та суперечки.

Згідно з дослідженнями, інші поширені причини включають непрофесійну поведінку офіцерів, таку як неповага чи грубість, що підриває відносини з громадою, а також дисбаланс влади між поліцією та громадянами, де офіцери мають більше повноважень, що може провокувати напругу. Крім того, відсутність довіри, корупція, расизм чи брак прозорості в діях поліції часто стають каталізаторами конфліктів, тоді як труднощі в спілкуванні з людьми, які мають комунікаційні бар'єри, можуть ненавмисно посилювати ситуацію [2, с. 65].

Кожен працівник правоохоронних органів повинен володіти комплексом відповідних комунікативних навичок, адаптованих для ефективного спілкування з різними категоріями громадян, підозрюваними, колегами, керівництвом та підлеглими. Основне завдання полягає в органічному інтегруванні в командну роботу, де важливо вміло керувати обміном інформацією, координувати дії в колективі та встановлювати чіткі межі в міжособистісних відносинах. Жодна команда не уникне конфліктів, тому їх слід розв'язувати конструктивно, з фокусом на усуненні корінних причин, аби запобігти ескалації.

Л. Дунець та А. Павліченко в своїх дослідженнях акцентують увагу на таких ключових характеристиках комунікативної компетентності співробітників поліції, які формують основу ефективної взаємодії в професійному середовищі:

– уміння ефективно налагоджувати та зберігати необхідні контакти з різними людьми, що передбачає швидке встановлення рапорту та підтримку діалогу в динамічних ситуаціях, як-от під час патрулювання чи розслідувань;

– здатність організувати «міжособистісний простір» у ході спілкування, керуючи його динамікою, включаючи контроль над дистанцією, темпом і тоном розмови для уникнення ескалації напруги;

– можливість брати на себе та успішно виконувати різноманітні соціальні ролі, з вільним використанням як вербальних (слова, фрази), так і невербальних (жести, міміка,

поза) засобів комунікації, що особливо актуально в ролях від авторитетного офіцера до емпатичного співрозмовника;

– навичка проводити соціально-психологічний аналіз і прогноз потенційної комунікативної ситуації, оцінюючи можливі реакції учасників на основі їхнього емоційного стану чи культурного фону перед початком взаємодії;

– здатність демонструвати обізнаність у комунікативній поведінці, яка відповідає соціальним нормам і є доцільною в конкретному контексті, наприклад, адаптуючи стиль спілкування до віку, статусу чи етнічної приналежності співрозмовника;

– уміння управляти «процедурними» аспектами комунікації, забезпечуючи її плавний і структурований перебіг, особливо в професійних сценаріях, як-от допити чи громадські консультації, де це включає чітке формулювання питань і контроль над потоком інформації [3, с. 122].

Зазначені особливості, як стверджують науковці, тісно пов'язані зі структурою комунікативної компетентності, яка охоплює не тільки базові навички, але й компоненти, такі як мовленнєвий службовий етикет, специфіка спілкування в неагресивному та агресивному середовищах, а також психологічні механізми адаптації до стресових умов служби.

Розвиток комунікативних умінь у працівників органів правопорядку вимагає спеціально спланованої підготовки, яка інтегрує теоретичні заняття з прикладними завданнями та елементами психологічної допомоги. Успішне спілкування не є виключно природним даром, а радше набутою здатністю, яку можна вдосконалювати через регулярні вправи, самоаналіз і оцінку накопиченого досвіду.

Серед ключових методів практичного застосування виділяються семінари з посилення комунікативної компетенції, де використовуються імітаційні моделі взаємодії, сценарії ролей, симуляції конфліктних ситуацій, надання зворотного зв'язку та колективне обговорення результатів. Завдяки цьому правоохоронці можуть наживо опрацювати тактики проведення розмов, зниження рівня агресії, аргументації та уважного сприйняття інформації від співрозмовника. В Україні подібні

програми реалізуються через різні ініціативи, наприклад, соціально-психологічні тренінги від Міністерства внутрішніх справ, які фокусуються на розумінні себе та інших, покращенні відносин і розвитку необхідних навичок для роботи в колективі [1, с. 16].

Важливо підкреслити, що значну роль відіграє особистий приклад кураторів, командирів та начальників, які на практиці ілюструють принципи комунікаційної культури в рутинних взаємодіях з колегами та громадянами. Саме через таке спостереження за лідерами співробітники засвоюють нюанси ефективного спілкування, як відповідний тон голосу, невербальні сигнали чи адаптацію до різних ситуацій та аудиторії. Таким чином, процес формування комунікативних умінь не є епізодичним заходом, а представляє собою безперервний цикл, що поєднує формальне навчання, самостійне вдосконалення та професійне зростання в контексті міжособистісних відносин [1, с. 16].

Етика взаємодії правоохоронців у процесі спілкування базується на фундаментальних моральних засадах, які забезпечують професійність і довіру суспільства, серед яких виділяються такі ключові елементи:

– пріоритетність інтересів професійної справи в ділових контактах, де особисті амбіції чи приватні вигоди відходять на другий план, що допомагає уникати конфліктів інтересів і фокусуватися на об'єктивному виконанні обов'язків;

– порядність, яка проявляється як внутрішня нездатність до нечесних дій чи поведінки, включаючи уникнення корупційних схем чи маніпуляцій;

– добротність, що виражається в природній схильності творити добро для людей, наприклад, через надання допомоги в кризових ситуаціях чи підтримку вразливих груп населення, і є частиною гуманістичного підходу в сучасних моделях community policing;

– повага до гідності співрозмовника, яка реалізується через ввічливість, делікатність, тактовність, чемність і турботливість, сприяючи створенню атмосфери взаємоповаги навіть у

напружених обставинах, як-от під час допитів чи перевірок документів;

– коректність, тобто стриманість у висловлюваннях і манерах поведінки, з виключенням зайвих запитань чи надмірної настирливості, що особливо важливо в мультикультурному середовищі, де культурні відмінності можуть впливати на сприйняття комунікації;

– висока самоорганізованість, ефективне планування робочих процесів і дотримання встановлених термінів виконання завдань, що інтегрується з принципами дисципліни та відповідальності [4, с. 49–50].

Навчання української мови професійного спілкування фокусується на висвітленні ключових аспектів нормативності сучасної української літературної мови, включаючи її орфографічні, граматичні та стилістичні норми. Воно спрямоване на формування практичних умінь і навичок використання різноманіття мовних засобів від лексики та синтаксису до риторичних прийомів для ефективної реалізації професійного мовлення в різних ситуаціях, таких як переговори, презентації чи консультації [7, с. 150].

Таким чином, дисципліна «Українська мова за професійним спрямуванням» насамперед зосереджена на формуванні мовленнєвої компетентності, яка реалізується через розвиток комунікативної культури, адаптованої до універсальних стандартів вербальної взаємодії, ключовими елементами якої є правильність мовлення (дотримання граматичних, орфографічних і пунктуаційних норм), мовна майстерність (вміння виразно й стилістично точно формулювати думки) та свідомість (здатність рефлексувати над мовленнєвою діяльністю, оцінюючи її ефективність і вносячи корективи для комунікантів упродовж усього освітнього процесу). У системі вищої освіти України ця дисципліна інтегрується в навчальні плани і спирається на державні освітні стандарти, затверджені Міністерством освіти і науки [5, с. 51].

Отже, комунікативна компетентність становить ключовий елемент професійної підготовки майбутнього поліцейського,

служучи фундаментом його загальної професійної майстерності. Як комплексне особистісне формування, вона забезпечує ефективне виконання професійної комунікативної діяльності, сприяє постійній комунікативній самоосвіті та постійному поповненню індивідуального досвіду в сфері спілкування. У контексті правоохоронної системи України, згідно з науковими працями, ця компетентність розглядається як основа для адаптації до реформування системи МВС, де вона інтегрує знання, вміння та навички для взаємодії з населенням, колегами та підозрюваними, як це висвітлено в роботах про роль комунікативної компетентності в підготовці правоохоронців.

Список використаних джерел

1. Андоній А., Галич М. Формування навичок ефективної комунікації у правоохоронців як засіб профілактики конфліктів. *Збірник тез VII міжвідомчого науково-практичного круглого столу* (Київ, 17 квіт. 2025 р.). URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b9028008-ef1d-4c81-badf-b2fd3b98fc01/content> (дата звернення: 19.10.2025)
2. Білоусов А. В. Сутність і структура феномену «професійно-комунікативна компетентність» майбутніх дільничних офіцерів поліції. ХНУВС, 2023. С. 119–124.
3. Білоусов А. В. Формування професійно-комунікативної компетентності поліцейських для попередження конфліктного спілкування. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 24 берез. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 64–66.
4. Жук Н. А. Підходи визначення сутності поняття комунікативної компетентності патрульних поліцейських. *Роль юридичної науки в забезпеченні правоохоронної діяльності* : матеріали підсумкової наук.-практ. конф. (Київ, 25 квіт. 2019 р.). Київ, 2019. С. 142–146.
5. Савчук Н. М. Формування високого рівня комунікативної культури у сфері професійного спілкування під час вивчення української мови за професійним спрямуванням. *Науковий вісник*

Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2023. С. 49–52.

6. Царьова І. В. Комунікативна компетентність майбутніх поліцейських як складник інтегративного підходу навчання. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. 2016. № 6 (303). Ч. 2. С. 208–213.*

7. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. 2-ге вид., випр. і допов. Київ : Алерта, 2011. С. 150–151.

Владислав Панов,

аспірант кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

ФОРМУВАННЯ ПОВАГИ ДО ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПРАВООХОРОНЦЯ

У сучасних умовах правової, демократичної держави питання формування особистості правоохоронця набуває особливого значення. Від рівня професійної культури, моральних переконань і ставлення до базових суспільних цінностей значною мірою залежить ефективність реалізації принципів законності, справедливості та захисту прав людини. Одним із ключових елементів у структурі правосвідомості правоохоронця є його відношення до приватної власності, що виступає як індикатор моральної зрілості та професійної добросовісності.

Приватна власність у правовій державі розглядається не лише як економічна категорія, але й як соціально-моральна цінність, що забезпечує особисту свободу, незалежність і гідність людини. Вона є матеріальним виразом результатів праці та відповідальності особи перед суспільством. Повага до приватної власності, закріплена в нормах національного та міжнародного права, має глибоке виховне значення, адже формує у громадян почуття справедливості, чесності, порядності та довіри до державних інститутів [1; 3]. Для працівника правоохоронних органів зазначені якості є професійно значущими, оскільки саме

він є безпосереднім гарантом дотримання прав і охоронцем суспільного порядку.

Відношення правоохоронця до приватної власності є важливим показником його правосвідомості. Усвідомлення непорушності права власності як основоположного принципу правопорядку визначає здатність діяти відповідно до вимог закону не лише з позиції формальної підпорядкованості, а й на рівні внутрішніх моральних переконань. Там, де відсутнє внутрішнє переконання у цінності власності, з'являються ризики формалізму, байдужості до порушень, а відтак – зниження ефективності правозастосовної діяльності. Натомість працівник, який сприймає приватну власність як соціальну цінність, здатен забезпечувати правопорядок на основі справедливості, гуманізму та поваги до людини.

Ставлення до приватної власності має також етичний вимір. Воно тісно пов'язане з категоріями совісті, гідності, відповідальності та професійної честі. Повага до чужої праці, неприйняття будь-яких форм незаконного збагачення чи корупційних проявів, нетерпимість до зловживання службовим становищем є не лише вимогою закону, але й моральним імперативом для кожного представника правоохоронних органів. Відсутність цих засад підриває довіру громадян до держави, створює передумови для девальвації закону як інструмента справедливості. Таким чином, морально-етичне осмислення феномену власності є невід'ємною складовою професійної підготовки правоохоронця.

Важливою складовою професійного становлення є процес виховання ціннісного ставлення до власності під час навчання у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Система підготовки майбутніх правоохоронців має забезпечувати не лише засвоєння правових знань, але й формування внутрішньої переконаності у неприпустимості посягань на власність. Така підготовка повинна охоплювати морально-етичні аспекти професійної діяльності, формувати здатність до саморефлексії, критичного мислення та усвідомлення меж особистої відповідальності. Виховання поваги до приватної

власності в майбутніх правоохоронців сприяє розвитку в них високого рівня правової культури, етичної стійкості та професійної зрілості [2, с. 23].

У сучасних соціально-економічних умовах, коли спостерігається зростання рівня злочинності проти власності, питання виховання поваги до неї набуває особливої актуальності. Правоохоронець, який усвідомлює цінність чужої праці, є не лише виконавцем закону, а й моральним орієнтиром для суспільства. Його особистісні якості, світоглядні позиції та професійна культура мають безпосередній вплив на рівень довіри громадян до держави та її інститутів. Відтак, формування належного ставлення до приватної власності є не лише завданням індивідуального виховання, але й важливою умовою підвищення ефективності правоохоронної діяльності загалом.

Повага до приватної власності повинна розглядатися як елемент цілісної професійної культури правоохоронця, що поєднує правові знання, етичні принципи та моральну відповідальність. Саме синтез цих складових забезпечує формування професійної ідентичності особи, здатної діяти у відповідності до високих стандартів служби, бути прикладом доброчесності та служіння суспільству.

Отже, відношення до приватної власності виступає не лише важливою характеристикою правової свідомості правоохоронця, але й визначальним чинником його моральної, етичної та професійної зрілості. Усвідомлення цього взаємозв'язку є необхідною умовою для формування сучасного правоохоронця, освіченого, морально стійкого, орієнтованого на цінності права, та справедливості.

Список використаних джерел

1. Грошовий Ю. М. Професійна етика працівників правоохоронних органів : навч. посіб. Київ : НАВС, 2019. 184 с.
2. Костицький М. В. Правова свідомість і правова культура як чинники протидії злочинності. *Вісник Академії правових наук України*. 2017. № 1. С. 22–30.

3. Кузнецов В. О. Формування правосвідомості майбутніх працівників поліції в умовах євроінтеграційних процесів. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. № 1. С. 112–119.

Дар'я Решетченко,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
експертно-криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Тетяна Сняткова,

доцент кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор філософії за спеціальністю
«Спеціальна освіта»

ВПЛИВ УМОВ ВІЙНИ НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ПРАВООХОРОНЦЯ

В сучасних умовах збройної агресії Росії проти України особливої актуальності набуває питання становлення та розвитку особистості сучасного правоохоронця, адже від рівня його професійної підготовки, морально-психологічної стійкості та громадянської свідомості значною мірою залежить ефективність забезпечення правопорядку й безпеки держави. Працівники поліції виконують не лише функції захисту законності, прав і свобод громадян, інтересів держави, а й водночас, є носіями високих моральних і патріотичних цінностей, покликаними захищати життя, права й свободи громадян, забезпечуючи довіру суспільства до інститутів влади. Але якщо брати до уваги ситуацію, яка на даний момент відбувається в нашій країні, можна сміливо сказати, що поліцейські виконують набагато більше завдань та мають в рази більше обов'язків, виконання яких часто бувають небезпечними, як для життя і здоров'я самих поліцейських, так для життя і здоров'я інших осіб. Беручи до уваги всі ці події, можна з повною впевненістю казати про те, що становлення особистості сучасного правоохоронця є надважливою складовою.

У наукових джерелах встановлено, що особистість – це соціально-психологічна сутність людини, яка формується в результаті засвоєння індивідом суспільних форм свідомості і поведінки, суспільно-історичного досвіду людства. Особистістю ми стаємо під впливом суспільства, виховання, навчання, взаємодії, спілкування тощо [1, с. 18–19].

Розглядаючи дане поняття в сучасному контексті, можна стверджувати, що особистість сучасного правоохоронця формується в не типових (екстремальних) умовах, в яких найголовнішими є фактори високої відповідальності за себе та оточуючих, а також ризик постійної загрози життю. В таких умовах процес становлення особистості відбувається дещо по іншому, на нього впливають не лише виховання, навчання – а й різні моральні виклики та кризові ситуації, які трапляються безпосередньо з самими правоохоронцями.

Сучасні реалії вимагають від працівників правоохоронних органів не лише професійної майстерності, але й здатності до швидкої адаптації, емоційної врівноваженості, психологічної готовності діяти у складних, стресових та небезпечних ситуаціях. Формування таких якостей є результатом цілеспрямованого процесу професійно-психологічної підготовки, який поєднує у собі навчання, виховання, саморозвиток та постійне вдосконалення. Успішне становлення особистості правоохоронця неможливе без належного психологічного супроводу, що забезпечує формування стійкої мотивації до служби, адекватної самооцінки та розвитку професійно важливих рис характеру.

Особливу роль в процесі становлення правоохоронця відіграє колективне середовище – взаємодія з побратимами, колегами, обмін досвідом та підтримка один одного в кризових ситуаціях, які відбуваються на постійній основі. Саме в командній роботі відбувається інтенсивне засвоєння моделей поведінки, етичних норм, цінностей служіння та взаємодопомоги. Особистість правоохоронця в умовах війни є результатом постійного самовдосконалення, адаптації до нових реалій, а також глибокої трансформації внутрішнього світу

(переосмислення цінностей, пріоритетів, життєвих орієнтирів). Також, особливості актуальності набуває дотримання поліцейським професійної етики, адже порушення етичних норм може привести до втрати довіри населення, а також до формування негативних якостей особистості у самого правоохоронця.

Крім того, важливою складовою є психічне здоров'я особистості в умовах війни. Як зазначають сучасні науковці, складовими компонентами психічного здоров'я є:

- здатність справлятися з повсякденними стресами життя в умовах війни;
- здатність ефективно працювати на допомогу організаціям, громадам та суспільству в умовах війни;
- здатність налагоджувати стосунки з людьми в умовах війни;
- здатність реалізовувати свої здібності в умовах війни [2, с. 9–12].

Ці складові мають великий вплив на формування особистості, адже від кожної з них залежить як людина сприймає та опановує інформацію.

У період збройної агресії перед правоохоронцем постає велика кількість різних випробувань (фізичних, психологічних, моральних та етичних) і, нажаль, не з усіма з них можна ефективно впоратися, адже вони відбуваються в умовах обмеженого часу і, в більшості випадків, в небезпечному середовищі. В екстремальній ситуації суттєво порушуються всі умови життєдіяльності людини, оскільки з'являється загроза життю й здоров'ю. У процесі виконання службових обов'язків в екстремальних умовах правоохоронці стикаються з дією різноманітних психотравмуючих чинників, спричинених ризиком для життя. Працівники поліції часто зазнають значних емоційних перевантажень, які можуть стати передумовою розвитку різних психосоматичних розладів та захворювань. Їхня службова діяльність нерозривно пов'язана з перебуванням у екстремальних ситуаціях, що супроводжуються переживанням інтенсивних стресових станів. Такі ситуації розглядаються крізь призму дистресу – несприятливого різновиду стресу, який

характеризується надмірним психічним і фізіологічним напруженням та знижує здатність організму адекватно реагувати на загрозливі умови середовища. Стан дистресу формується у випадках, коли адаптаційні ресурси особистості вичерпуються або виявляються недостатніми для подолання тривалого чи надмірно інтенсивного стресового впливу [3, с. 89–95]. Зазначені обставини ускладнюють процес формування та гармонізації особистості правоохоронця.

Отже, умови війни суттєво впливають на процес становлення особистості сучасного правоохоронця, посилюючи вимоги до його професійної, моральної та психологічної готовності. Діяльність у середовищі постійного ризику, невизначеності та підвищеної відповідальності сприяє формуванню стресостійкості, рішучості та емоційної врівноваженості. Ефективне становлення особистості правоохоронця в умовах війни потребує системної психологічної підтримки, розвитку адаптаційних механізмів, удосконалення програм професійно-психологічної підготовки та формування навичок саморегуляції.

Список використаних джерел

1. Мацко Л. А., Прищак М. Д. Психологія. Частина 1 : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2013. 100 с.
2. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати : метод. рек. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2022. 52 с.
3. Овчаренко О. Ю. Психологія стресу та стресових розладів : навч. посіб. Київ : Університет «Україна», 2023. 267 с.

Поліна Руденко,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
експертно-криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тетяна Сняткова,

доцент кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор філософії за спеціальністю
«Спеціальна освіта»

РОЗВИТОК РЕЗИСТЕНТНОСТІ ЯК ОСНОВИ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПРАВООХОРОНЦЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Проблема запобігання стресу та підвищення стійкості до стресових факторів є надзвичайно актуальною сьогодні, оскільки з початком повномасштабної війни в Україні працівники Національної поліції зіткнулися з новими викликами, які суттєво змінили характер їхньої професійної діяльності.

В умовах воєнного стану в Україні діяльність правоохоронних органів набула нового змісту та значення. Поліцейські не лише забезпечують правопорядок, а й виконують широкий спектр завдань, пов'язаних із безпекою населення у зонах бойових дій, евакуацією цивільних, супроводженням гуманітарних місій, а також протидією диверсійно-розвідувальним групам. Таке навантаження вимагає від правоохоронців не лише професійної компетентності, але й високого рівня психологічної готовності до тривалих стресових ситуацій. У цьому контексті надзвичайно важливим стає розвиток резистентності – здатності людини ефективно адаптуватися, долати труднощі та зберігати внутрішню рівновагу навіть у кризових умовах.

Нині у зв'язку з військовими подіями, зміною соціально-економічної ситуації в Україні та світі особливого значення набуває особиста резистентність до стресових чинників.

Феномен резистентності до стресу – це особистісна структура, що сприяє успішному адаптуванню людини до змін

навколишнього середовища у своєму прагненні до досягнення психологічного благополуччя та самореалізації, а також виконує важливу буферну функцію, перешкоджаючи деструктивному процесу [1, с. 205].

Недостатній рівень психологічної стійкості може призводити до професійного вигорання, дезадаптації, посттравматичних розладів, що, у свою чергу, знижує ефективність діяльності правоохоронної системи загалом. Екстремальними називають ситуації, які потребують від людини подолання суттєвих перешкод, примушують її до повного, максимального напруження сил і можливостей, щоб впоратися з ними і виконати службові завдання. Основними психологічними викликами є хронічний стрес, боязнь небезпеки, а також емоційна виснаженість через постійне перебування у кризових ситуаціях. Результати досліджень психологів показують, що такі фактори, як ненормований робочий день, постійний контакт з асоціальними елементами, необхідність повної віддачі психічних і фізичних сил при припиненні злочинів значно знижують функціональні резерви організму, аж до їх повного виснаження [2, с. 63].

Розвиток резистентності допомагає зберегти психічне здоров'я, стабільність і професійну ефективність, запобігання професійному вигоранню, прийняття ефективних рішень у критичних ситуаціях. Для глибшого розуміння проблеми психологічної стійкості правоохоронців у воєнних умовах необхідно розкрити основні поняття:

Резистентність – як стійкість організму до впливу різних чинників.

Життєстійкість – як особистісна риса, яка визначає стійкість до стресу та адаптації до різних життєвих умов.

Стресостійкість – як здатність справлятися з труднощами, адаптуватися до змін і поступово відновлювати внутрішню рівновагу після пережитого стресу.

Резистентність, життєстійкість і стресостійкість тісно взаємопов'язані, оскільки відображають здатність людини або організму протидіяти несприятливим впливам середовища.

Вивчення феномена життєстійкості, внаслідок її надзвичайно важливого значення для підтримки психологічного здоров'я людини, набуває актуальності в контексті професійної діяльності працівників поліції. Багато науковців, а саме: М. Раш, В. Шоел, С. Барнард, Ф. Родволт, С. Агустдоттер розглядають феномен життєстійкості як фактор стресостійкості індивіда, його продуктивної діяльності в умовах напруження сил і тривалої монотонної роботи, як умова наявності відчуття повноти життя та його якості, як чинник формування соціального інтересу, поглиблення міжособистісної взаємодії та контактів із навколишньою дійсністю, тобто вважається детермінантою успішної самореалізації особистості.

Життєстійкість насамперед розуміється як внутрішній ресурс, що сприяє підтриманню фізичного, психічного та соціального здоров'я людини, а також надає їй життю змісту й цінності навіть у найскладніших умовах [3]. У зв'язку з цим особливо значимим наявність високого рівня життєстійкості вважається для представників екстремальних професій, таких як поліцейські, військові, пожежники тощо.

Оволодіння поліцейськими прийомами і методами психологічної саморегуляції є вельми важливим завданням. Більші успіхи у службовій діяльності досягають ті співробітники, у кого проявляються міцніші нерви, хто краще здатен налаштуватися на боротьбу з противником (злочинцем), хто вміє більш раціонально керувати не лише своїми фізичними і розумовими ресурсами, а й підтримувати на оптимальному рівні нервово-психічну активність, проявляючи в складних ситуаціях оперативно-службової діяльності свою психологічну стійкість.

Значущість стійкості для працівників поліції полягає у виявленні нових здібностей і перспектив подолання негативних факторів, креативного підходу до себе й оточуючого світу, готовності осягати методи психологічних методик (психодіагностика, групова терапія, соціально-психологічні тренінги тощо). Уміння регулювати психоемоційні стани допоможуть переборювати шкідливий вплив несприятливих

життєвих обставин і сформувати резистентність особистості працівників правопорядку [2, с. 65].

Отже, проблема підвищення резистентності до стресових чинників у діяльності працівників Національної поліції в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальною. Постійне перебування в екстремальних ситуаціях вимагає від правоохоронців високого рівня психологічної стійкості, вміння контролювати емоції та зберігати працездатність у складних умовах. Взаємозв'язок резистентності, життєстійкості та стресостійкості формує цілісну систему психофізіологічних механізмів адаптації, які забезпечують ефективне функціонування особистості під впливом стресу. Розвиток цих якостей сприяє збереженню психічного здоров'я, запобігає професійному вигоранню та підвищує ефективність виконання службових завдань. Формування психологічної стійкості правоохоронців є важливою умовою їх професійної надійності та безпеки у сучасних реаліях воєнного часу.

Список використаних джерел

1. Миропольцева Н. І., Довгань О. В. Психологічні особливості резистентності особистості до стресу. *Габітус*. 2022. Вип. 44. 286 с.
2. Євдокімова О. Специфіка формування психологічної стійкості у поліцейських у процесі професійної підготовки. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : зб. наук. пр. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Каф. спец. фіз. підготовки ф-ту № Харків : ХНУВС, 2018. 246 с.
3. Maddi S. R., Khoshaba D. M. Hardiness and mental health. *Journal of Personality Assessment*. 1994. № 63(2). P. 265–274.

Тетяна Сняткова,

доцент кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор філософії за спеціальністю
«Спеціальна освіта»

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРАВООХОРОНЦЯ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Сучасні умови функціонування правоохоронних органів України вимагають від працівників не лише високого рівня професійних знань, правової підготовки та фізичної витривалості, а й розвинених емоційно-вольових якостей. Реформування системи правоохоронних органів, посилення вимог до якості надання поліцейських послуг, зростання соціальної напруги, постійно виникаючі надзвичайні ситуації, пов'язані з війною та ризики у службовій діяльності актуалізують необхідність формування у фахівців уміння ефективно управляти власними емоціями та адекватно реагувати на емоційні стани інших людей.

Емоційний інтелект посідає важливе місце серед чинників, що визначають успішність життєдіяльності особистості. Усвідомлення, розпізнавання та регуляція власних емоцій є необхідною умовою ефективного управління ними. Важливим аспектом цього процесу виступає здатність свідомо формувати емоційні стани, які сприяють досягненню поставлених цілей і професійному успіху. Не менш значущим є уміння розуміти емоції інших людей, установлювати та підтримувати гармонійні міжособистісні стосунки, що забезпечує конструктивну взаємодію та доброзичливий психологічний клімат у колективі.

Професія поліцейського належить до сфери діяльності типу «людина – людина» і характеризується підвищеним рівнем емоційного навантаження та психічного напруження. Постійна взаємодія з людьми зумовлює значні психологічні витрати, що вимагає від правоохоронця не лише високого рівня професійної компетентності, уміння ефективно застосовувати здобуті знання, навички й уміння в різноманітних ситуаціях, але й готовності до конструктивного міжособистісного спілкування. Поліцейський

повинен проявляти толерантність у поведінці, володіти навичками саморегуляції та використовувати саногенне мислення як засіб збереження власного психічного здоров'я.

Феномен емоційного інтелекту розглядається в психологічній науці крізь призму різних теоретичних підходів і концепцій. Цій проблематиці присвячено значну кількість досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених.

Питання природи та розвитку інтелекту людини вивчали у своїх роботах Д. Векслер, Ф. Вернон, Р. Глезер, Дж. Кемпін, Р. Б. Кеттелл, Ч. Спірмен, П. Хамфрейс та інші. Безпосередньо дослідженню емоційного інтелекту присвячено праці таких науковців, як Д. Гоулман, Дж. Майер, П. Саловей, К. Петрідес, Е. Фернхем, Д. В. Люсін, С. А. Сергієнко, І. І. Ветрова та ін. Ідея взаємозв'язку та єдності емоційної й інтелектуальної сфер знайшла своє відображення у працях Л. С. Виготського, С. Л. Рубінштейна, О. М. Леонтьєва, В. О. Сухомлинського.

Емоційний інтелект зазвичай визначають як сукупність умінь розпізнавати власні емоції та емоції інших людей, управляти ними, використовувати емоційні стани для підсилення мислення і поведінкових реакцій, а також ефективно взаємодіяти з іншими. До його ключових компонентів належать емпатія, соціальна чутливість, саморегуляція та вміння контролювати емоційні прояви у міжособистісній взаємодії. Як психологічна категорія, емоційний інтелект охоплює здатність особистості усвідомлювати, розуміти й регулювати емоції з метою прийняття оптимальних рішень, формування міжособистісних стосунків і досягнення професійних результатів.

Для правоохоронця це означає вміння діяти врівноважено в екстремальних умовах, забезпечувати конструктивну комунікацію з громадянами, знижувати рівень конфліктності та підтримувати професійну етику під час виконання службових обов'язків. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність орієнтації освітнього процесу на розвиток особистісних і соціально-емоційних компетентностей майбутніх працівників поліції, які є критичними для роботи у динамічних і стресогенних умовах сучасного суспільства.

Таким чином, емоційний інтелект можна розглядати як багатовимірний конструкт подвійної природи: з одного боку він пов'язаний із когнітивними здібностями, а з іншого – із особистісними характеристиками індивіда. Емоційний інтелект є психічною властивістю, що формується впродовж життя під впливом різних чинників і визначає як загальний рівень емоційної зрілості, так і індивідуальні особливості емоційного реагування [3].

На формування та розвиток емоційного інтелекту впливають три основні групи факторів:

- когнітивні здібності – швидкість і точність обробки емоційної інформації;
- уявлення про емоції – їхня суб'єктивна цінність, значущість як джерела інформації;
- особливості емоційності – емоційна стійкість, чутливість, самоконтроль тощо.

Рівень сформованості емоційного інтелекту залежить також від таких компонентів, як здатність до розпізнавання емоцій, ефективність стратегій саморегуляції, емпатійність, а також від соціально-екологічних чинників, що або сприяють, або перешкоджають його розвитку.

Для працівників правоохоронних органів (поліцейських, слідчих тощо) зазначений комплекс умінь має особливе значення. Він впливає на якість комунікації з громадянами, здатність управляти власними емоціями у конфліктних чи кризових ситуаціях, підтримувати професійну етику, запобігати емоційному вигоранню та підвищувати загальну ефективність службової діяльності.

У структурі емоційного інтелекту виокремлюють адаптивну та стресозахисну функції, які забезпечують здатність ефективно діяти в умовах напруження, невизначеності або конфлікту. Саме тому проблема розвитку емоційного інтелекту є надзвичайно актуальною, оскільки його функції безпосередньо впливають на професійну результативність, кар'єрний розвиток і психологічну стійкість правоохоронця.

Аналізуючи поняття «емоційний інтелект правоохоронця», І. Лопатинська підкреслює його ключову роль у забезпеченні емоційно адекватної взаємодії працівників поліції з громадянами, особливо в умовах воєнного часу [1, с. 146–150].

За твердженням О. Матохнюка, формування емоційного інтелекту правоохоронця визначається низкою умов, серед яких:

– індивідуальні передумови (особистісні характеристики) – схильність до саморефлексії, емпатійність, мотивація до професійного розвитку;

– організаційна культура та професійний супровід – наявність психологічно безпечного середовища, лідерських моделей, що демонструють емоційну компетентність;

– екологічні фактори (службовий контекст) – хронічний стрес, досвід дії в бойових або критичних умовах, соціальне середовище та рівень довіри громади [2, с. 40–46].

Отже, розвиток емоційного інтелекту є невід’ємним компонентом професійної компетентності сучасного правоохоронця. Здатність усвідомлювати, розуміти й регулювати власні емоції, а також адекватно реагувати на емоційні стани інших осіб забезпечує ефективну взаємодію з громадянами, зниження конфліктності та підвищення якості виконання службових завдань.

Емоційний інтелект правоохоронця виконує адаптивну, стресозахисну та комунікативну функції, що сприяють збереженню психологічної стійкості в кризових ситуаціях, профілактиці емоційного вигорання та підтриманню професійного здоров’я. Формування емоційного інтелекту залежить від комплексу чинників – когнітивних здібностей, особистісних рис, соціально-психологічного середовища та організаційної культури правоохоронних структур. Тому важливо створювати умови для розвитку емпатії, саморефлексії, навичок саморегуляції та конструктивного мислення у процесі професійної підготовки та службової діяльності.

Таким чином, системний розвиток емоційного інтелекту сприяє підвищенню ефективності діяльності правоохоронних

органів, зміцненню морально-психологічного стану особового складу та формуванню позитивного іміджу поліції у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Лопатинська І. Емоційний інтелект правоохоронця. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2022. № 1(3). С. 146–150.
2. Матохнюк О. Особливості розвитку емоційного інтелекту публічних службовців. *Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету*. 2024. № 4. С. 40–46.
3. Носенко Е. Л., Четверик-Бурчак А. Г. Курс лекцій з дисципліни «Теорія емоційного інтелекту» із завданнями для самоконтролю. 2016. 113 с.

Валерія Толканець,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
експертно-криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тетяна Сняткова,

доцент кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор філософії за спеціальністю
«Спеціальна освіта»

ОСОБИСТІСНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПРАВООХОРОНЦЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасних умовах воєнного стану професійне становлення правоохоронця набуває особливого значення, адже саме від його психологічної стійкості, внутрішніх переконань і рівня професійної готовності залежить безпека громадян і стабільність держави. Професійна діяльність у правоохоронних органах завжди була пов'язана з підвищеним рівнем стресу, ризику та відповідальності, однак війна зробила ці чинники постійними. Тому особистісні та психологічні детермінанти професійного становлення нині визначають не лише успішність служби, а й

здатність людини зберігати психічне здоров'я в екстремальних умовах.

Однією з ключових детермінант професійного становлення правоохоронця є емоційна стійкість, яка визначає здатність діяти злагоджено і раціонально навіть у ситуаціях небезпеки чи невизначеності. Ця риса дозволяє працівнику МВС зберігати контроль над власними емоціями, швидко адаптуватися до змін середовища та приймати ефективні рішення в умовах стресу. Емоційна стійкість формується не миттєво, а поступово – у процесі особистісного розвитку, професійного досвіду й щоденної практики саморегуляції. Як наголошує О. Андрусик, вона є результатом свідомого опанування внутрішніх механізмів подолання труднощів і психоемоційних навантажень [2, с. 77]. Для правоохоронця ця якість стає основою психологічної витривалості, адже дозволяє не лише діяти ефективно, а й залишатися людяним у складних обставинах. У сучасних умовах війни, коли напруга й небезпека стали повсякденністю, емоційна стійкість стає не просто професійною перевагою, а життєво необхідною умовою виконання службового обов'язку. Саме вона допомагає уникати емоційного вигорання, зберігати концентрацію та підтримувати стабільний психічний стан навіть у тривалих кризових ситуаціях.

Не менш значущою психологічною детермінантою професійного становлення є резильєнтність – здатність відновлювати внутрішню рівновагу після впливу стресу, травматичних подій чи фізичних виснажень. Для працівників правоохоронних органів резильєнтність є показником особистісної зрілості, професійної самосвідомості та внутрішньої сили. Як зазначають А. Гельбак і Г. Мухіна, розвиток цієї якості значною мірою залежить від індивідуальних рис, а також від наявності підтримувального соціального оточення, зокрема сім'ї [1, с. 86]. Резильєнтна особистість здатна не лише долати труднощі, а й отримувати з них досвід, який посилює її професійну компетентність і стійкість. Для правоохоронця, який щодня стикається з ризиком, загрозою чи наслідками бойових дій, вміння відновлювати внутрішній баланс є вирішальним

чинником збереження психічного здоров'я. Високий рівень резильєнтності знижує ризик посттравматичних розладів, сприяє стабільності поведінки та ефективності взаємодії в команді. Отже, ця якість має розвиватися цілеспрямовано – через психологічні тренінги, наставництво та особистісну саморефлексію.

Вагомим чинником професійного становлення правоохоронця є формування національно-патріотичних мотивів, які визначають внутрішню спрямованість особистості та зміцнюють її моральну стійкість. У сучасній военній реальності правоохоронець – це не просто виконавець службових обов'язків, а представник держави, який щодня відстоює її суверенітет і безпеку. Як підкреслюють Н. Єльнікова та К. Тарасенко, патріотизм виступає ключовою складовою психологічної підготовки, оскільки формує ціннісні орієнтири, що визначають поведінку в екстремальних ситуаціях [3, с. 642]. Усвідомлення власної місії та приналежності до спільної справи зміцнює відчуття відповідальності, підвищує мотивацію та сприяє згуртованості колективу. Патріотичні переконання підтримують моральну рівновагу та допомагають протистояти інформаційним впливам, які можуть деморалізувати особовий склад. У цьому контексті важливо, щоб патріотичне виховання було невід'ємною частиною професійної освіти і службової підготовки. Адже саме національна свідомість надає правоохоронцеві сили залишатися вірним своїм принципам навіть у найважчих умовах війни.

Важливою умовою ефективного становлення майбутнього правоохоронця є професійно-психологічна підготовка, яка забезпечує розвиток навичок саморегуляції, управління стресом і прийняття рішень в умовах ризику. Т. Пономаренко підкреслює, що така підготовка має бути системною та інтегрованою у навчальний процес, адже саме вона формує готовність діяти в екстремальних ситуаціях без втрати самоконтролю [4, с. 493]. Знання теорії поведінки в кризі недостатньо – необхідно розвивати практичні вміння швидко орієнтуватися, аналізувати обставини та обирати оптимальну стратегію дій. Професійно-психологічна підготовка включає тренінги, психодіагностику, роботу з наставниками та супервізійну підтримку. Вона

спрямована не лише на запобігання дезадаптації, а й на підвищення впевненості у власних силах. Така система дозволяє мінімізувати наслідки стресу, зменшити ризик емоційного вигорання та підтримувати високий рівень професійної працездатності. Саме через розвиток психологічної компетентності формується особистість правоохоронця, здатна діяти з холодним розумом і гарячим серцем.

В умовах війни суттєво підвищується ризик психологічної дезадаптації, яка може негативно впливати на прийняття рішень, ефективність виконання службових завдань і командну взаємодію. Ю. Сарбей зазначає, що під впливом надмірного стресу можливі як імпульсивні, так і надмірно обережні дії, що свідчить про розбалансування внутрішньої системи саморегуляції [5, с. 183]. Такі стани знижують увагу, порушують логіку мислення та можуть призвести до помилок у критичних моментах. Тому особливого значення набуває система психологічної підтримки правоохоронців, спрямована на профілактику дезадаптації та відновлення психічної рівноваги. Важливо забезпечити регулярне консультування, психоемоційну розрядку й створення безпечного комунікаційного середовища в колективі. Підтримка з боку колег і керівництва формує відчуття довіри, що є основою стабільності психіки в умовах постійного ризику. Отже, психологічна допомога має розглядатися не як факультативний захід, а як обов'язковий елемент системи професійної підготовки. Саме вона гарантує ефективність діяльності правоохоронних структур і збереження людського потенціалу під час війни.

Таким чином, професійне становлення правоохоронця в умовах війни визначається комплексом особистісних і психологічних детермінант, серед яких ключовими є емоційна стійкість, резильєнтність, патріотична спрямованість, психологічна готовність та здатність до адаптації. Їхнє формування потребує системної підтримки на рівні освіти, служби та суспільства, адже від внутрішньої сили правоохоронця залежить стабільність держави у найскладніші часи.

Список використаних джерел

1. Гельбак А. М., Мухіна Г. В. Індивідуальні та сімейні чинники, що сприяють розвитку резильєнтності особистості працівника МВС України. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2025. № 1. С. 85–88.

2. Андрусик О. О. Емоційна стійкість особистості: теоретичний аспект. *Габітус*. 2020. Вип. 19. С. 76–80.

3. Єльнікова Н. І., Тарасенко К. В. Національно-патріотичне виховання майбутніх правоохоронців в умовах інформаційної війни. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів* : тези доповідей Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Вінниця, 16 трав. 2025 р.). Вінниця : ХНУВС, 2025. С. 640–643.

4. Пономаренко Т. Важливість професійно-психологічної підготовки майбутніх правоохоронців в умовах воєнного стану. *Редакційна колегія*. 2025. С. 492–495.

5. Сарбей Ю. В. Вплив дезадаптації на прийняття рішень правоохоронцями в умовах війни. *Харківський національний університет внутрішніх справ*. 2025. С. 183–185.

Дарія Тужанська,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
експертно-криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тетяна Сняткова,

доцент кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор філософії за спеціальністю
«Спеціальна освіта»

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасні умови воєнного стану в Україні висувають надзвичайно високі вимоги до професійної діяльності працівників

Національної поліції. Поліцейські щоденно стикаються з підвищеним рівнем стресу, ризиком для життя, нестачею ресурсів та необхідністю приймати відповідальні рішення в екстремальних ситуаціях. Таке тривале психоемоційне напруження створює сприятливий ґрунт для формування синдрому емоційного вигорання, який проявляється у виснаженні, байдужості, зниженні професійної мотивації та порушенні міжособистісних відносин. Проблема емоційного вигорання правоохоронців набула особливої актуальності у воєнний період, коли навантаження на психологічну сферу особистості значно зростає. Від рівня психологічної стійкості та здатності протистояти стресу залежить не лише ефективність службової діяльності, але й психічне здоров'я, безпека та життя самих працівників.

Емоційне вигорання – це специфічна поведінка, що виникає під час виконання робочих завдань, під час якої виникає емоційне та фізичне виснаження [1, с. 285].

На думку В. В. Бойко, емоційне вигорання – це сформований особистістю механізм психологічного захисту, який проявляється у повному або частковому вимкненні емоційної сфери у відповідь на психотравмуючі дії. Цей стан виникає внаслідок тривалої емоційної напруги, інтенсивного спілкування та несприятливої атмосфери професійної діяльності [3, с. 23].

А. К. Маркова розглядає емоційне вигорання як тенденцію у професійному дизонтогенезі, що зумовлена порушенням або спотворенням професійного розвитку. Воно проявляється у виникненні раніше відсутніх негативних якостей, відхиленнях від соціальних та індивідуальних норм професійного становлення, які поступово змінюють профіль особистості [3, с. 23].

Теоретичний аналіз психологічної літератури дав змогу встановити, що психологічними детермінантами розвитку емоційного вигорання є особистісні характеристики поліцейських: рівень емоційної стабільності, саморегуляції, тривожності, емпатійності, мотивації досягнення та ставлення до професії. Значний вплив мають також гендерні особливості: у жінок частіше проявляється емоційне виснаження та редукція особистих досягнень, тоді як у чоловіків переважає деперсоналізація.

Результати останніх досліджень рівня емоційного вигорання працівників поліції за методикою В. В. Бойко «Діагностика рівня емоційного вигорання» засвідчують, що у більшості респондентів емоційне вигорання перебуває на стадії формування, причому жінки-поліцейські демонструють дещо вищі показники за всіма шкалами порівняно з чоловіками. Це свідчить про більшу схильність жінок до емоційного виснаження, особистісного віддалення та зниження професійної мотивації. Вищий ризик вигорання серед жінок пояснюється специфікою поліцейської діяльності, що передбачає високий рівень емоційного навантаження, відповідальності та емпатії, а також необхідність взаємодії з людськими стражданнями і факторами, які важко контролювати. Усе це стає додатковими джерелами стресу та сприяє розвитку емоційного виснаження у жінок-поліцейських. Оцінка гендерних відмінностей за рівнем емоційного вигорання показала, що чоловіки та жінки відрізняються за домінуючими компонентами цього феномену. Зокрема, у жінок більш виражені емоційне виснаження та редукція особистих досягнень, тоді як у чоловіків переважає компонент деперсоналізації, що може проявлятися у погіршенні взаємин із колегами та оточенням [2, с. 43].

Також перевірялася гіпотеза, що формування синдрому емоційного вигорання у працівників поліції може бути зумовлене їхніми індивідуально-психологічними характеристиками та тривалістю службової діяльності (вислугою років). Отримані результати засвідчують, що ризик розвитку емоційного вигорання притаманний як поліцейським із невеликим стажем роботи, так і тим, хто має тривалий досвід служби. Це вказує на подвійну вразливість: новачки стикаються з труднощами адаптації, високими вимогами та стресом від нових умов діяльності, тоді як досвідчені працівники відчувають накопичене психоемоційне виснаження, професійну втому та зниження мотивації. Таким чином, емоційне вигорання має різну природу прояву залежно від тривалості професійної діяльності, що потребує диференційованого підходу до профілактики та психологічної підтримки поліцейських [2, с. 43].

Тривале перебування в умовах підвищеного стресу, ризику для життя, емоційного напруження та обмежених ресурсів формує сприятливе підґрунтя для розвитку синдрому емоційного вигорання, який проявляється у виснаженні, деперсоналізації та зниженні професійної мотивації. Дослідження показують, що рівень і структура вигорання залежать від гендерних відмінностей та стажу служби, що зумовлює потребу в індивідуалізованих підходах до психологічної підтримки.

Ефективне подолання емоційного вигорання потребує системного підходу, який може здійснюватися як під керівництвом фахівця (психолога чи психотерапевта), так і самостійно за умови дотримання певних психологічних стратегій.

Основними напрямками самодопомоги є оптимізація навантаження та перерозподіл обов'язків для зниження перевтоми, делегування частини відповідальності задля зменшення психологічного тиску, розвиток навичок саморегуляції й використання технік релаксації для відновлення емоційного балансу, переоцінка життєвих цінностей і джерел фрустрації, а також задоволення базових фізичних і безпекових потреб через усвідомлені дії, спрямовані на покращення умов життя чи зміну професійного середовища. Таким чином, подолання емоційного вигорання ґрунтується на саморефлексії, соціальній підтримці та свідомому управлінні власними ресурсами [4, с. 180–188].

Отже, емоційне вигорання працівників поліції є комплексним феноменом, що формується під впливом індивідуально-психологічних і соціально-професійних чинників. Його подолання в умовах воєнного стану потребує цілеспрямованих заходів з боку психологічної служби МВС, спрямованих на підтримку психічного здоров'я, мотивації та готовності до ефективного виконання службових обов'язків.

Список використаних джерел

1. Білера Н. В. Основні напрями профілактики синдрому професійного вигорання у військовослужбовців. *Медицина третього тисячоліття*. Харків : ХНМУ, 2018. 285 с.

2. Ботнарченко І. А. Порівняльна характеристика психологічних особливостей емоційного вигорання у працівників поліції жіночої та чоловічої статі. *Актуальні питання психологічного забезпечення діяльності Національної поліції та закладів вищої освіти МВС України* : матеріали VI міжвідомчого наук.-практ. круглого столу. Київ, 2024. С. 41–46.

3. Жонго Ю. П. Психологічні особливості емоційного вигорання педагогів : дис. ... кан. псих. наук: 19.00.07. Одеса, 2009. 249 с.

4. Расторгуєва Н. О. Особливості попередження емоційного вигорання поліцейських у воєнний період. *Юридичний бюлетень*. 2023. Вип. 28. С. 180–188.

Роман Шпанчук,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
експертно-криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тетяна Сняткова,

доцент кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор філософії за спеціальністю
«Спеціальна освіта»

ВПЛИВ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ЯК КОМПЛЕКСУ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ НА ПРАЦЕЗДАТНІСТЬ ПРАВООХОРОНЦЯ ТА ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Сучасні умови діяльності правоохоронних органів в Україні характеризуються високим рівнем професійних навантажень, психологічної напруги, ризиком для життя та здоров'я, а також необхідністю оперативного прийняття рішень у непередбачуваних і стресових ситуаціях. У таких умовах саме стресостійкість виступає однією з ключових професійно важливих якостей працівника правоохоронної сфери, що безпосередньо впливає на

його працездатність, ефективність службової діяльності та психологічне благополуччя.

З огляду на реформування сектору безпеки, підвищення вимог до професійної підготовки кадрів та зростання суспільної відповідальності правоохоронців, питання формування та розвитку стресостійкості набуває особливої актуальності. Високий рівень стресостійкості сприяє не лише підтриманню стабільного емоційного стану, а й забезпечує здатність до прийняття адекватних рішень у критичних умовах, що є визначальним для ефективного виконання службових обов'язків.

Робота правоохоронця супроводжується щоденними фізичними та психічними навантаженнями, виконанням складних і різноманітних завдань у ситуаціях з обмеженим часом, недостатньою інформацією чи проблем з комунікацією. Підвищена відповідальність цієї професії також включає постійний ризик і загрозу для життя. За таких умов ефективність роботи правоохоронців значною мірою залежить від наявності необхідних психологічних ресурсів, які сприяють саморегуляції поведінки та вмілому подоланню складних ситуацій і відповідного рівня стресостійкості, яка виступає важливим чинником збереження працездатності, професійної надійності та емоційної стабільності працівника [1, с. 14].

Психологи вважають, що будь-який чинник, який впливає на організм, викликає визначену реакцію – «стрес». Вважається, що Г. Сельє у 1930-х ввів сам термін «стрес» і заклав основи його розуміння. Згодом, подальшого розвитку воно набуло в працях Р. Лазаруса, С. Фолкман, Б. Олдстоуна, Т. Кокса. Проблематику професійного стресу з погляду психології розглянуто у працях Дж. Грінберга, Л. Леві, Г. Купера та інших науковців.

Сучасне розуміння поняття «стрес» виходить за рамки суто біологічного характеру, його значення поширюється на психічний, соціальний та духовний рівні буття особистості. Тож, дослідження соціальних та психологічних типових характеристик стресостійкості осіб є сьогодні надзвичайно актуальним питанням.

Стресостійкість – це інтегративна властивість особистості, яка характеризується взаємодією інтелектуальних, мотиваційних,

характерологічних, вольових складових особистості, які забезпечують їй досягнення цілі в складній емотивній ситуації [3].

Стресостійкість є професійно важливою, динамічною характеристикою особистості працівника поліції, що дозволяє протидіяти стресовому впливу і опанувати стресовими ситуаціями. В науковій літературі стресостійкість розглядається як комплекс особистісних якостей, який включає самоконтроль, емоційну рівноваженість, відповідальність, витривалість, впевненість у собі та здатність адаптуватися до змінних умов служби.

Стресостійкість як і будь-який психологічний феномен, має свою унікальну структуру та компоненти: мотиваційний, пізнавальний, операційний, комунікативний та фізіологічний. Ці компоненти мають своє значення в професійній діяльності правоохоронця, а саме:

Мотиваційний компонент – чітке розуміння правоохоронцем свого завдання, а саме захист громадян, правопорядку.

Пізнавальний компонент – здатність до швидкої оцінки ситуації та обстановки навколо.

Операційний компонент – вміння правоохоронця до чітких, злагоджених дій, за законом та швидкого реагування на ситуацію.

Комунікативний компонент – правоохоронець повинен не лише передавати інформацію, а також вміти слухати, переконувати, деескалувати конфлікт на рівні комунікації та підтримувати командну згуртованість

Фізіологічний компонент – професія правоохоронця це в першу чергу дуже тяжке навантаження на фізичний стан особистості під час виконання службових обов'язків, добових нарядів та роботи в екстримальних умовах [2, с. 65].

Низький рівень стресостійкості може спричиняти зниження концентрації уваги, помилки у прийнятті рішень, емоційне виснаження та розвиток професійного вигорання, що негативно позначається на виконанні службових обов'язків. Навпаки, високий рівень стресостійкості сприяє підвищенню працездатності, стійкості до психоемоційних перевантажень,

ефективній взаємодії в колективі та адекватному реагуванню на кризові ситуації.

Сучасні науковці зосереджують свою увагу на актуальній проблемі розвитку особистісної резильєнтності, яка забезпечує людині здатність ефективно долати стресові ситуації, відновлювати емоційну рівновагу та мобілізувати власні ресурсні можливості для подолання стресу з метою збереження психічного здоров'я. Формування підвищеної здатності до опору стресу пов'язане, насамперед, із виявленням і використанням внутрішніх та зовнішніх ресурсів, які сприяють сталості особистості у складних життєвих обставинах. Стресостійкість розглядається як інтегральна характеристика особистості, що охоплює широкий спектр когнітивних, емоційних, адаптивних і особистісних компонентів. Цей комплекс характеристик є визначальним для здатності індивіда протистояти стресовим впливам, зберігаючи психічне здоров'я та психологічне благополуччя [4].

Отже, стресостійкість є не лише показником психологічного здоров'я, а й детермінантою професійної ефективності правоохоронця. Розвиток цієї якості повинен стати одним із пріоритетних напрямів професійно-психологічного супроводу працівників Національної поліції України.

Для формування в поліцейських достатнього рівня стресостійкості потрібно проходити відповідну психологічну підготовку, тренінги, аутогенні тренування які дозволять правоохоронцям ефективно впоратись зі стресом та подекуди складними умовами роботи, особливо в екстремальних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Доценко В. В. Психологічні ресурси стресостійкості майбутніх правоохоронців. *Право і безпека*. 2017. № 3 (66). С. 14–20.
2. Думенко М. В. Стресостійкість як складова психологічного благополуччя особистості. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 29 берез. 2024 р.) / МВС України,

Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Нац. акад. правових наук України.
Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 249–251.

3. Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві : збірник матеріалів VI Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 22 жовт. 2021 р.) / уклад. В. С. Бліхар. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 348 с.

4. Шишин А., Пономаренко Т. Психологічні особливості стресостійкості особистості в умовах невизначеності. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2023. Вип. 16. С. 64–71.

Наталія Щербина,

здобувач науково-дослідної лабораторії з проблем управління правоохоронною діяльністю та її психологічного супроводження навчально-наукового інституту післядипломної освіти Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Вікторія Литвин,

т.в.о. завідувача відділення поліграфологів Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

**ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА
ПРАВООХОРОНЦЯ В РОБОТІ З ВИПАДКАМИ
ДОМАШНЬОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА**

Зі зростанням кількості випадків домашнього психологічного насильства, особливого значення набуває збереження психологічного здоров'я правоохоронців, адже вони не лише протидіють насильству як соціальному явищу, але й самі перебувають під впливом екстремальних умов служби, інформаційного тиску та хронічного стресу, що може провокувати виникнення професійного вигорання.

Домашнє насильство є багатовимірним соціальним явищем, яке охоплює фізичні, сексуальні, економічні та психологічні

форми впливу. Особливе місце серед них займає психологічне насильство, що часто лишається латентним, проте має руйнівний ефект як на індивідуальному, так і на суспільному рівнях. Психологічний тиск, залякування, ізоляція, контроль і систематичне приниження особистості формують стан хронічної травми, який позначається на психічному здоров'ї, соціальній адаптації, міжособистісних стосунках та якості життя вцілому. Вивчення психологічного насильства в сімейному середовищі вимагає всебічного розгляду, що поєднує досягнення психології, права та кримінології.

Дослідженням різних аспектів домашнього насильства займались низка українських вчених: запобігання домашньому насильству підрозділами Національної поліції України О. Дмитрашук, Р. Перелигіна, У. Митник, Ц. Баранова; аналіз зарубіжного досвіду протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі та насильницькі дії, що вчиняються щодо жінок висвітлено в працях Н. Ліщук, О. Ломакіної, Н. Аніщук.

Всесвітня організація охорони здоров'я визначає насильство як «навмисне застосування фізичної сили або влади, здійснене або у вигляді загрози, направлене проти себе, проти іншої особи, групи осіб або спільноти, результатом якого є (або є висока вірогідність цього) тілесні ушкодження, смерть, психологічна травма, відхилення в розвитку або різного роду збиток. Насильство, умисний фізичний чи психічний вплив однієї особи на іншу, проти її волі, що спричиняє цій особі фізичну, моральну, майнову шкоду або містить у собі загрозу заподіяння зазначеної шкоди зі злочинною метою» [1].

Формування професійно важливих якостей правоохоронця в процесі професійної психологічної підготовки, зокрема, формування моральної стійкості, емпатії, самоконтролю та психологічної культури – є визначальним чинником ефективної протидії насильству. Професійна освіта у системі МВС має відігравати провідну роль у розвитку цих якостей, забезпечуючи не лише юридичну компетентність, а й гуманістичну орієнтацію майбутніх фахівців. Морально-етичні принципи, здатність до

рефлексії, розуміння людських травм і механізмів насильства сприяють формуванню активної громадянської позиції правоохоронця.

В стресогенних умовах правоохоронці стикаються з постійними емоційними перевантаженнями, невизначеністю та підвищеним рівнем тривоги. Розвиток стресостійкості, навичок саморегуляції, емоційної стабільності та вольових якостей є необхідною умовою збереження професійного здоров'я. Важливим напрямом є також впровадження системи психогігієни, психологічного супроводу та профілактики емоційного вигорання, що дозволяє мінімізувати наслідки тривалого психічного перенавантаження.

Розвиток стресостійкості, емоційної стабільності та навичок самоконтролю це не лише запорука підтримки власної рівноваги, а й уміння розпізнавати ознаки насильства, правильно реагувати на конфліктні ситуації, виявляти емпатію до постраждалих. Саме розвиток цих компетентностей у процесі професійної підготовки підвищує ефективність правоохоронної діяльності, сприяє збереженню моральних орієнтирів і формує позитивний імідж служби у суспільстві.

Отже, протидія психологічному насильству та формування психічної стійкості правоохоронців мають розглядатися як взаємопов'язані напрями єдиної системи професійної підготовки а їх поєднання забезпечуватиме готовність до дій у кризових умовах.

Список використаних джерел

1. Малиновська Т. М. Домашнє насильство: щодо змістовного наповнення терміна. *Наше право*. 2020. № 3. С. 85–91.

Наукове видання

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ПРАВООХОРОНЦЯ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Матеріали круглого столу
(Київ, 31 жовтня 2025 року)

Відповідальний упорядник – *Юлія МАРТЕНКО*
Верстка *Тетяни ВЛАСЮК*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої
продукції Дк № 4155 від 13.09.2011.

Підписано до друку 22.11.2025. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Обл.-вид. арк. 27,0. Ум. друк. арк. 25,11.
